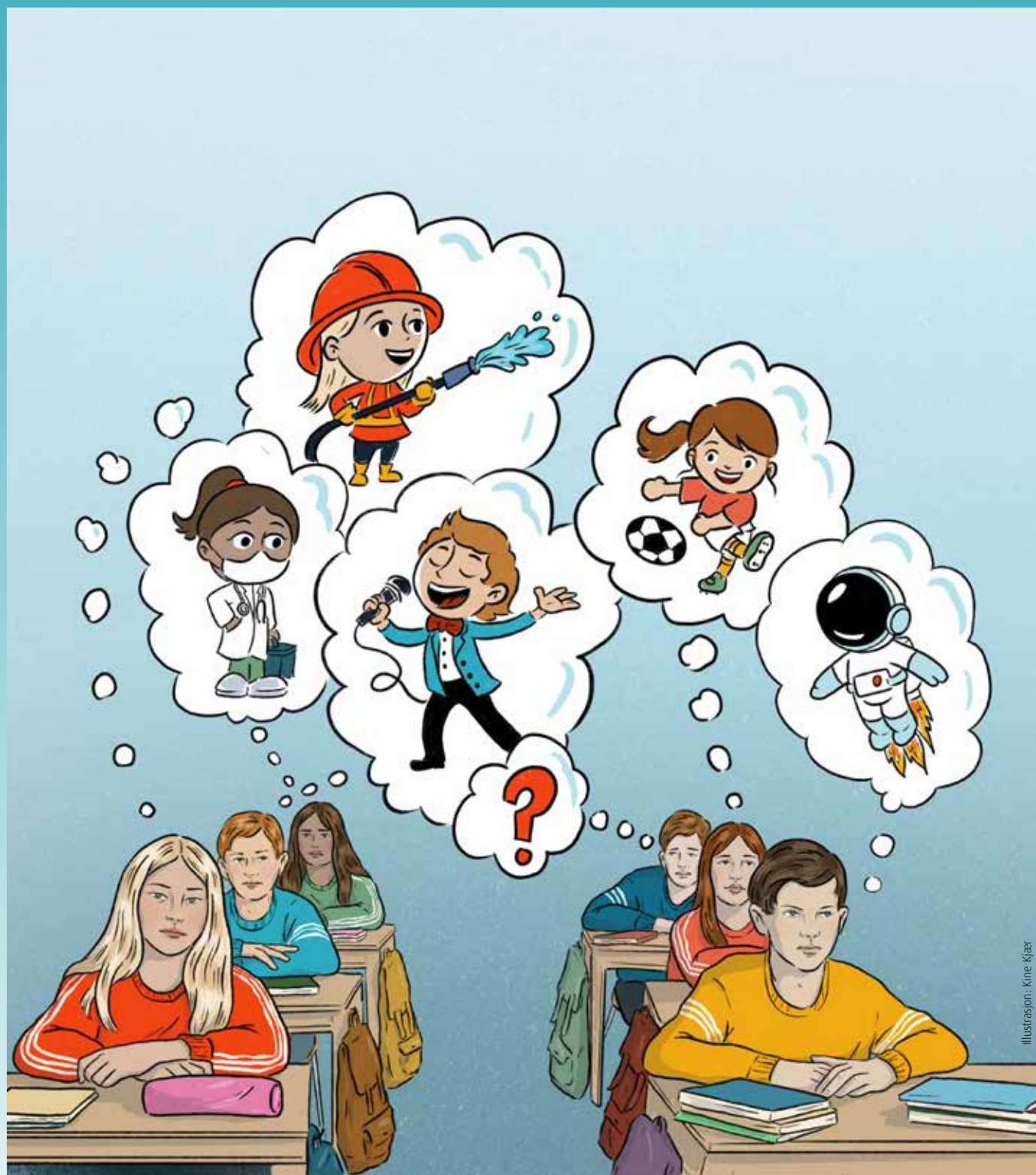

Romssa oahppi - fidnooahppi ja givssidanáittardeaddji
Áittardeaddjigeahčastat Romssa
mánáidgárde-, skuvla ja oahpahusbirrasiidda

Jahkeraporta
2024/2025

Illustrasjon: Kine Kjør

Troms fylkeskommune
Romssa fylkkasuohkan
Tromssan fylkinkomuuni

Jahkeraporta
kommentere mánáid ja
nuoraid árgabeaivvi
áittardeaddjigeahčastaga
rollas ahte leat
šaldehyksejeaddjin gaskal
indiviidda ja vuogádaga.
Mii buktit konkrehta ráđiid ja
ávžžuhusaid mat veahkehit
oadjudit bajásšaddanbirrasiid.

Jon Halvdan Lenning

jon.halvdan.lenning@tromsfylke.no
 904 76 498

Anita Lervoll

anita.lervoll@tromsfylke.no
 904 76 498

<https://www.tromsfylke.no/tjenester/skole-og-opplaring/elev-og-lar-lingtjenester/elev-larling-og-mobbeombud/>

SISDOALLU

- 4 **Álggahus – Searvevuhta ja girjáivuohta givrodahkan**
- 4 Girjáivuohta geavahusas – mánáidjoavkkus, luohkkás, fidnoohppiid gaskkas ja rávesolbmuid rollas
- 7 Ársrapportens oppbygging
- 8 **Vuosttaš oassi: Romssa ohppiid-, fidnoohppiid- ja givssidanáittardeaddjit – Máhttu, vásáhus ja analysa**
- 9 Máhttu ja diehtu áittardeaddjibálvalusa birra
- 10 Áittardeaddjibálvalusa njeallje bátnejuvlla
- 11 Man láhkai váikkuha áittardeaddjiid bargu nuppástuvvamii?
- 11 Áittardeaddjibálvalusa oainnusmahttin
- 14 Statistihkka mii čájeha gulaskuddamiid
- 16 Beroštankárta
- 18 Fidnoohppit geain leat váilevaš oahpahanplánat
- 19 Evttohusat maid sáhtát bargat oažžun dihte nu buori oahppoáigodaga go vejolaš
- 20 Mielváikkuheapmi ja ohppiiráđđi
- 20 Čoahkkáigeassu KomRev-raporttas
- 22 **Nubbi oassi: Áittardeaddjigeahčastat**
- 24 Áŋgiruššat árrat stoahkama bokte
- 24 Manne lea stoahkamis mearkkašupmi buot olbmuid?
- 25 Mo mii defineret gii máhtta maid, ja geas lea beroštupmi masa?
- 26 Iešguđet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra
- 27 Luohkkájodiheapmi ja searvevuodaovddideaddji oahpahus
- 29 Man láhkai sáhttit hábmet dorvvolaš luohkkálanjaid mat unnidit heaitima ja olggušteami?
- 32 Luohkkálanja ja mánáidjoavkku girjáivuohta
- 32 Mánat oapmahažžan
- 33 Fuolaheaddjisearvi
- 34 Go fuolaheaddjit huksejit seainni gos mánat ja bargit vigget šalddi hukset
- 36 Máhttu mii navdojuvvo diehtelasvuhtan
- 38 Omnimodealla ja searvedoaimmat
- 39 Šielbmánjuolggadusat
- 40 Gii sáhtta veahkehit?
- 42 World Anti Bullying Forum (WABF) 2025
- 44 **Goalmát oassi: Romssa áittardeaddjibálvalus ja ávžžuhusat bargui ovddosguvlu**

Searvevuolta ja girjáivuolta givrodahkan

Girjáivuolta geavahas – mánáidjoavkkus, luohkkás, fidnoohppiid gaskkas ja rávesolbmuid rollas

Girjáivuolta ja searvadahttin lea eanet go dušše pride, báhtareaddjit ja doaibmavádjit.

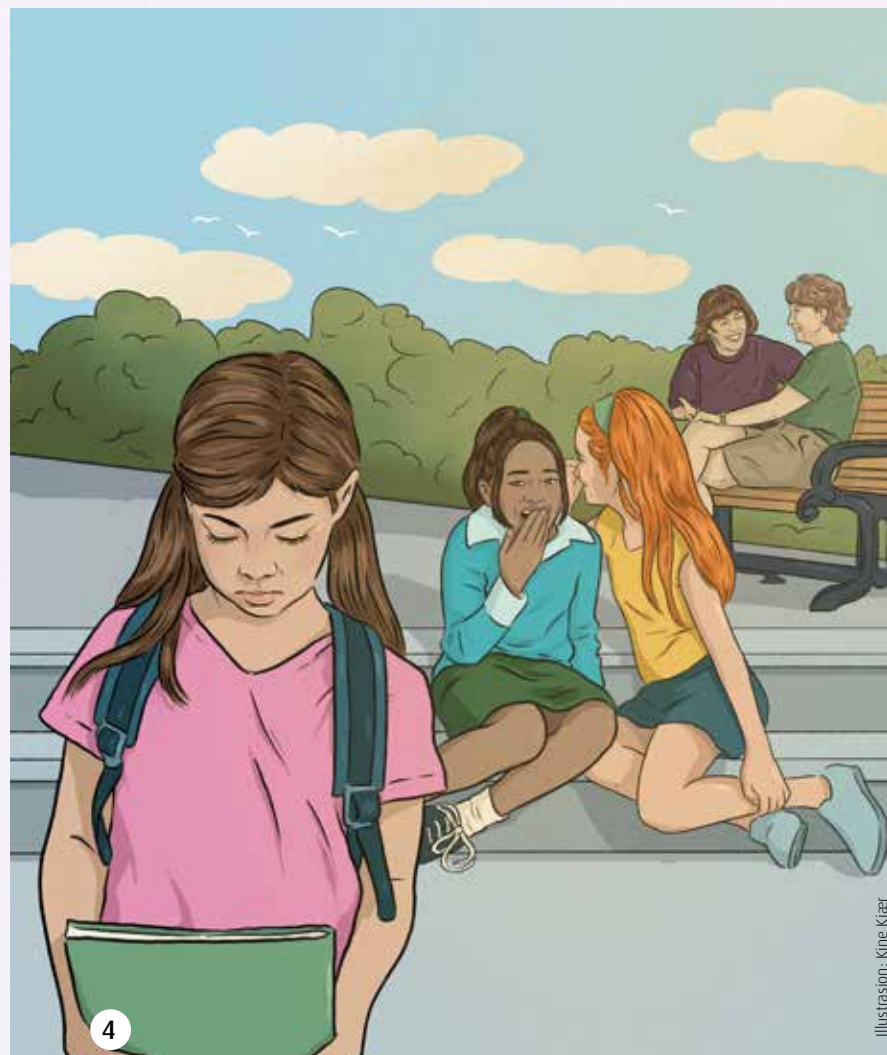
Áittardeaddjit barget beaivválaččat birra jagi mánggalágan olbmuiquin. Dán girjáivuhtii gullet mánát ja nuorat geain lea oktasaš dáhttu gullevašvuoda dovdat. Buohkat háliidit dovdat gullevašvuoda, eai háliit earránit, muhto soapmásat definerejuvvojit dego “boastut” beroškeahtá das makkárat sii leat olggosoaidnit, geat sii leat, mo sii gárvodit ja maid sii barget. Muhtumat mearridit mii ja gii lea “riekta”, muhtumat stivreit joavkku hierarkijja.

Šaddá dehálaš ahte rávesolbmot, fuolaheaddjit [ovddasteaddjit] dahje bargit, leat dido-laččat das ahte geat definerejit geat leat siskkobealde ja olggobealde. Ahte rávesolbmot dovdet hierarkijja, ja veahkehit mánáid ja nuoraid hábmet dorvvolaš ja buori searvevuoda.

Mii sáhtta leat mielde bisuheamen dorvvuhis searvevuoda?
- sáhttet leat:

- Mánát ja nuorat geat leat eahpesihkkarat, ja geat geavahit posišuvnnaideaset olgguštit earáid
- Bargit geat eai oainne eaige daga maidege
- Fuolaheaddjit geat bealuštit ja geat eai leat veahkkin riidduid čoavdit

Áittardeaddjit deivet mánáid ja nuoraid geat dadjet: “Buot vearrámus lea go rávesolbmot oidnet ja gullet, muhto eai daga maidege”, de šaddá guovttegeardásaš beahttu sutnje gii gillá.

Gullevašvuolta lea ovttageardánis sávaldat, muhto mas leat seammás mearehis olu hehttehusat.

Hehttehusat sáhttet leat:

• **Beroštumit** – mánás/nuoras leat eará beroštumit go eará mánáin sin mánnájoavkkus, luohkkás, ruovttubáikkis, ja olgguštuvvojit searvevuodas

• **Sohkabealli** – mo lea sohkabealejuohku, leatgo sohkabealkategorijiat gáržžit ja stereo-tyhpalaččat, vai lea go sadji mángga láhkai leat gánddat ja nieiddat, lea go sadji sidjiide geat eai identifisere iežas gándan dahje nieidan, sidjiide geat dovdet eahpesihkarvuoda iežaset sohkabeallái? Makkár mearkkašupmi lea máná dahje oahppi sohkabealis dasa ahte makkár vejolašvuodát leat joavkkus?

• **Doaibmadássi** – lea go sadji mánáide ja nuoraide geain leat iešguhtetlágan doaibmadássi, ja mo lea láhččojuvvon dilli sihke geavatlaš ja rumašlaš sáji ektui, muhto maiddá gullevašvuoda ektui jovkui ja sosiála dili ektui? Áittardeaddjit leat deaivan ollu mánáid ja nuoraid geain leat iešguhtetlágan doaibmanávccat geat mitalit oktonasvuoda birra ja váilevaš joavkogullevašvuoda birra.

Áigumuš čuoggáiguin maid leat namuhan bajábealde lea govvidit oasi das mii gullá girjáivuhtii maid mánát ja nuorat vásihit beaivválaččat. Jus dat mii rehkenasto dábalážžan lea menddo gárži, de ii leat sadji buohkaide.

Mánát ja nuorat dárbašit rávesolbmuid mánáidgárddiid ja skuvllaid birrasis mat viiddidit “dábalašvuoda” dakko bokte ahte ásaht rabas searvevuodaid gos lea sadji mánáide ja ohppiide. Jus mánát ja nuorat vásihit gullevašvuoda, meinnega ja máhttima, de njiedjá maiddá negatiiva daguid lohku.

Gažaldagat rávesolbmuide:

Man muddui lea sadji mánggabealatvuhtii mánná- ja oahppijoavkkus, bargiid-joavkkus, váhnenjoavkkus? – lea go menddo gárži?

Geasa lea sadji, ja geasa ii leat sadji? – gean birra mii hállat go dadjat “mii”?

Áittardeaddjit barget dan ovdii ahte
sadi mánáide ja nuoraide ii leat
menddo gárži. Man stuorra sadi lea?
– bággejuvvojit go mánát A4-hápmái,
dahje vel unnit? Lea go Post-it-lihppu,
A5-árka dahje A2-árka sturrosaš sadi?

Jahkeraportta hápmi

Jahkeraporttas lea áittardeaddjigeahčastat mánáidgárde-, skuvla-, oahpahan- ja bajásšaddanbirrasiidda, mas vuolggasadi lea mánáid ja nuoraid jietna.

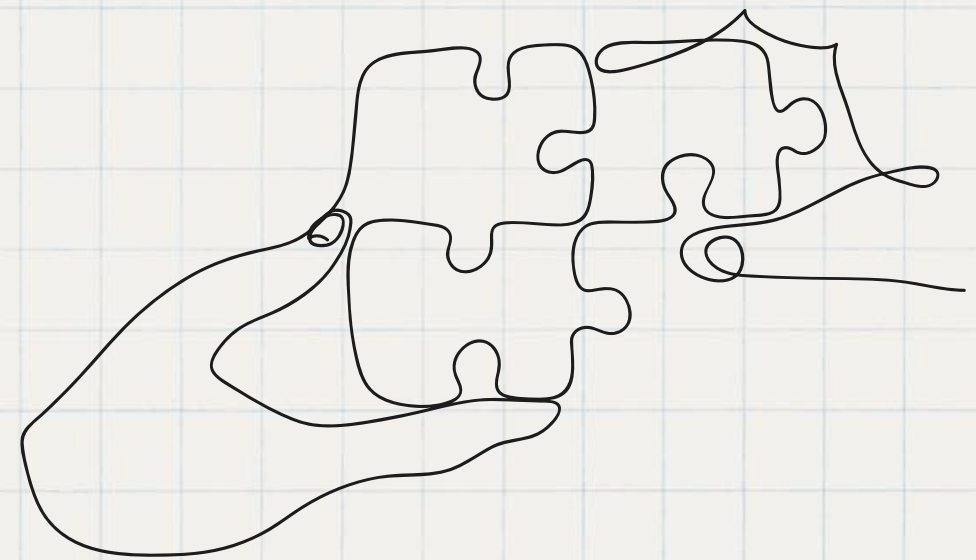
Dán raporttas leat golbma oasis.

VUOSTTAŠ OASSI álggahusa maŋŋá lea áittardeaddjistatistihkka ja beroštankárta. Dás mii ovdanbuktit, analyseret ja kommenteret statistihka. Dán oasis mii maid ovdanbuktit áittardeaddjibálvalusa.

NUBBI OASSI lea áittardeaddjigeahčastat, gos čalmmustahttit 7 iešguhtetlágan fáttá mat leat välljejuvvon mitalusaid vuodul maid áittardeaddjit leat ožžon dán jagi, ja main oktasaš namuheaddji lea sávaldat dagahit dorvvolaš ja buriid searvevuodaid. Dađistaga dán oasis maid gávnnat evttohusaid ja rávvagiid mánáidgárddiide ja skuvllaide das ahte mo dan ovdii sáhtta bargat.

Dán oasis mii maid ovdanbuktit muhtun daid vehkiid geaid mii evttohat doaibmabidjun, ja geaguin mii ovttasbargat. Mii maid buktit raporttaža World Anti Bullying forumis Stavangeris.

Loahpalaččat **GOALMMÁT OASIS** buktit muhtin rávvagiid politihkkariidda áittardeaddjibálvalusa barggu hárrái ovddosguvlui.

Vuosttaš oassi

Romssa ohppiid-, fidnoohppiid- ja givssidanáittardeaddjit – Máhttu, vásáhus ja analysa

GULLON ÁITTARDEADDJIRROLLA BIRRA:

«Lea buorre go leat
mielde, don it leat
hoavdda buoremus ustit
čoahkkimiin nugo xx»

«Don beroštit duodai
guldalit, ja nie
gávnnaimme čovdosa»

«Hei fas! Áigon dušše oanehaččat
muitalit mo manná dan áššiin man
birra ságastalaime njuolga ovdal
skuvlla nogai. Lei buorre veahkkin namuhit
rektorii ahte ledjen ráđđádallan
givssidanáittardeaddjiin, ja listu maid
munne sáddejtit doaibmaplána hárrái lei
maid hui ávkin.»

«Hei! Eat beassan giitit du
doarvái ikte dan buori veahki
ovddas áššis. Mii duodai atnit
árvvus dan veahkki. Lean áibbas
sihkkar ahte lei mearridahtti dasa
ahte dál vásihetne ahte
gánddažeame máhccá ruoktut
skuvllas buori movttain.»

«Dovdu oadjebas go leat mu
fáru, it dárbbas ge dadjat
maidege, muhto dat earát
láhttejit buorebut, ja mu
váldet duodas go don leat
lahkosis»

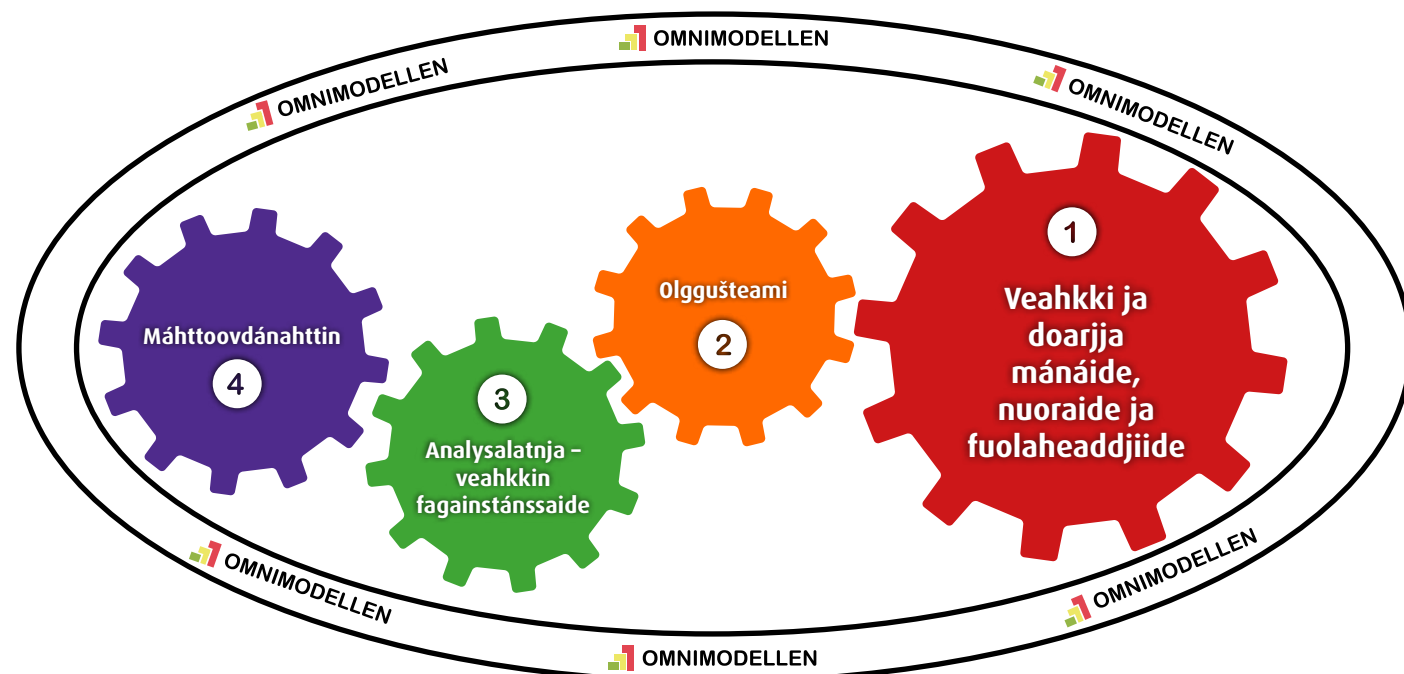
«Ollu giitu go ringejit
munne ruovtto-
luotta ja du veahki
ovddas. Mearkkašii
ja mearkkaša ollu
midjiide.»

Máhttu ja diehtu áittardeaddjibálvalusa birra

Áittardeaddjiid bálvalusat fátmastit Romssa fylkka mánáid ja nuoraid, buot Romssa gielddaid/suohkaniid ja Svalbard, oktiibuot 23 gieldda/suohkana/regiovnna. Áittardeaddjit ožžot juohke jagi gulaskuddamiid olbmui geat ášset eanáš dáin. Áittardeaddji jagi 24/25 registrerejedje áittardeaddjit gulaskuddamiid mat guske dorvvohis mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrasii 82% buot Romssa ja Svalbárdda gielddain/suohkaniin/regiovnain.

Áittardeaddjibálvalusa njeallje bátnejuvlla

Njealje váldosuorggi leat vuolggasadjin Romssa áittardeaddjibálvalusaid hábmemis ja doaimmaheamis. Juohke suorgi čilgejuvvo bátnejuvlan mat heangájit oktii ja jodihit nuppit nuppiid. Dan njealji bátnejuvllain leat iešguđet sturrodagat ja čilgejuvvo ná:

Bátnejuvla 1: Veahkki ja doarjja mánáide, nuoraide ja fuolaheaddjiide lea stuorámuš bátnejuvla ja masa áittardeaddjit golahit eanemus áiggi. Dás leat buot gulaskuddamat mat bohtet, ja mat gusket ovttaskas olbmuid dárbbuide oažžut veahki.

Bátnejuvla 2: Deike gullá dat bargu mii guoská earret eará olggušteami, loavkidemiid ja givssideami eastadeapmái, ja joatkkaskuvllain lea ángiruššan nannet ohppiiddemokratiija. Dán bátnejuvllas gávdnat skuvllagalledemiid, ohppiidráđiid čoahkkanemiid, fidnoohppiid čoahkkanemiid, fáddáeahkediid, bargoveahkačoahkkimiid ja iešguđetlágán bargogohččumiid mat gullet eastadandoaimmaide.

Bátnejuvla 3: Givssidanáittardeaddji veahkeha maid fágainstánssaid nugo ovdamearkka dihte skuvllaid, mánáidgárddiid, PP-bálvalusaid, BUP ja ollu earáid iešguđetlágán hástalusai-guin mat čatnasit fáddái maid áittardeaddji gelbbolašvuohta gokčá. Dás fállat earret eará dan maid mii gohčodit analysalatnjan.

Bátnejuvla 4: Dán bátnejuvllas lea sáhka das ahte áittardeaddjit geavahit iežaset vásáhusaid, maid leat ožžon barggu čađaheamis fylkkas, dieđu ja máhtu ovddeap-mái ja juohkimii. Dát lea erenoamáš dehálaš sihkarastin dihte ahte ovdamearkkat mat geavahuvvojit ja mállet mat ráhkaduvvojit vulget min guovllu kultuvrralaš ja geográfalaš dilálašvuođain. Omnimodealla lea ovdamearka dákkár bargus.

Man láhkai váikkuha áittardeaddjiid bargu nuppástuvvamii?

Vuodđoprinsihppa 1: Guldala – vuhtiiváldá – dahká, vuogi mielde mii duddjo LUOHTTÁMUŠA – dan bokte ahte váldit mánáid, ohppiid, fuolaheaddjiid ja bargiid duodas, dasgo diehtit ahte juohke áššis lea mángga beali. Ferte álo álgit dakkár perspektiivvain ahte guldala ja vuhtiiváldá, jus háliida beassat ovddosguvlui.

Vuodđoprinsihppa 2: Čielggadit vuordámušaid ohppiid ja oahpaheaddjiid gaskal, fuolaheaddjiid ja mánáidgárddiid/skuvllaid gaskal, fidnoohppiid ja oahppofitnodagaid gaskal ja muddet daid dađistaga.

Vuodđoprinsihppa 3: Oaidná olbmo ollislaččat, oaidná oktavuoda gaskal indiviida ja vuogá-daga, gaskal mánáidgárddi/skuvlla ja astoáiggi, gaskal ruovttu ja mánáidgárddi/skuvlla, gaskal mánáid/nuoraid ja fuolaheaddjiid, gaskal mánáid/nuoraid ja ovttahkásaččaid jna.

Áittardeaddjibálvalusa oainnusmahttin

Maŋŋel 8 jagi Romssa áittardeaddjibálvalusain mii vásihit ahte eanet ja eanet olbmot dovdet bálvalusa, muhto guhkin eret buohkat. Sii geat ožžot veahki addet buriid ruovttoluottadieđuid dan birra ahte dovdet ahte sii válđojuvvojit duodas, ja ahte ožžot buori veahki go deaivvadit áittardeaddjiiguin. Mii vásihit ahte gulaskuddan lassána maŋŋel skuvllaid galledeami ja fáddáeahkediid, mii mearkkaša ahte mii ain fertet leat doppe gos mánát, nuorat ja sin fuolaheaddjit leat. Dán jagi vuoruhit mii earret eará oassálastima Riddu Riđđu mánáidfestiválai Gáivuonas dainna áigumušain ahte buorebut čalmmustahttit maidái sámi mánáid ja nuoraid.

Man láhkai áittardeaddjit barget čalmmustahttimiin:

Joatkit jahkásaš skuvlagalledemiid jo1:s (VG1), galledit fidnoohppiidčoahkkanemiid, bargobájiid ja fáddáeahkediid gielddain/suohkaniin. Dasa lassin mii ávžžuhit buot gielddaid, joatkkaskuvllaid ja oahppofitnodagaid almmuhit dieđuid áittardeaddjibálvalusa birra ruovttusiidduidaset, ja erenoamážit mánáidgárddiid ja skuvllaid ruovttusiidduide.

Riddu Riđđu

Statistihkka mii čájeha gulaskuddamiid

Go mánát, nuorat ja váhnemat/fuolaheaddjit leat oktavuodas oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittar-deddjiiguin (OFGÁ), de addojuvvo sidjiide bagadallan ja doarjja láhkamearrádusaid hárrái, njuolggadusaid hárrái, ja gáibádusaid hárrái mánáidgárddiide, skuvllaide ja oahppofitnodagaide. Go fágainstáns-sat/bargit váldet minguin oktavuoda, mii mannat analysalatnjii ja fállat veahki fágalaš laðastallamii, árvvoštallamii ja smiehttamiidda mat galget veahkehit doaibmabijuid konkretiseret.

Go lea sáhka dorvvohis mánáidgárde- dahje skuvlabirrasis, de mii oazžut gulaskuddamiid olles bajásšaddan-birrasis, muhto váldodeaddu lea gaskadásis bajás. Joatkkaoahpaheami dáfus lea mearkkašanveara ahte gulaskuddamat fidnoohppiin leat lassánan, ja gulaskuddamat § 12 (ovdalaš kap. 9A) Dorvvolaš skuvlabirrasa hárrái bohtet sihke ohppiin, fuolaheaddjiin ja bargiin.

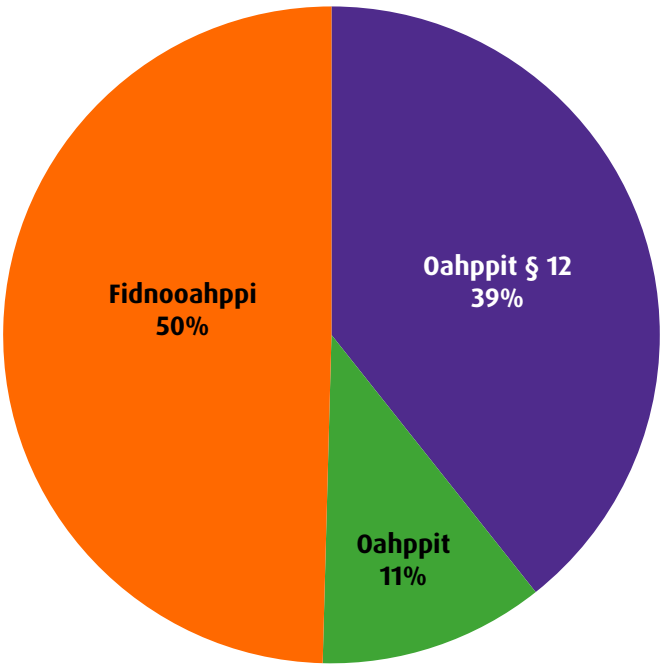
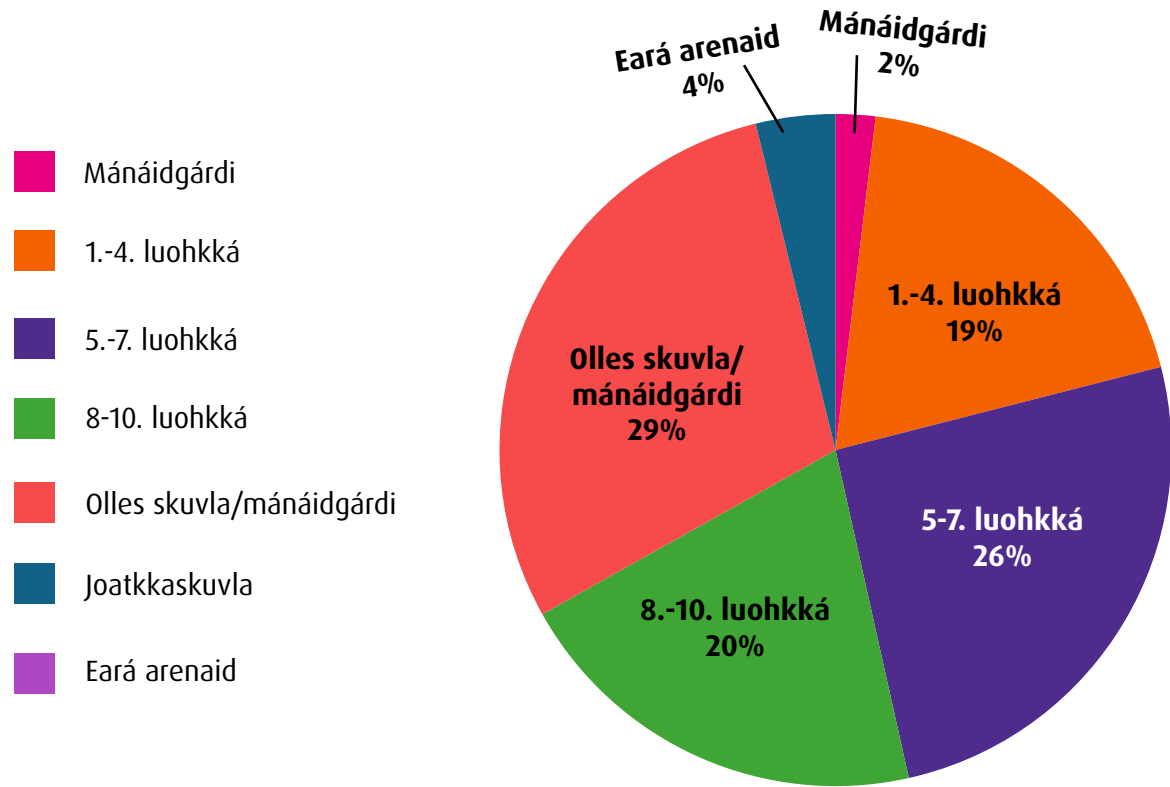
Govus 1. Gulaskuddamat mat gusket mánáidgárde- ja skuvlabirrasii

Govus čájeha mo gulaskuddamat mat čatnasit kapihttalii 8 Lágas mánáidgárddiid hárrái ja §12 (ovddeš kapihttal 9A) oahpahuslágas juohkásit iešguðet jahkecehkiide.

Govus lea ráhkaduvvon daid 157 gulaskuddamiid vuodul mat leat registrerejuvvon ja main lea sáhka vuoigatvuodas dorvvolaš, buorre ja searvadahtti mánáidgárde- ja skuvlabirrasii. Eará arenain gávdnojit gulaskuddamat mat gusket astoáiggebirrasiid nugo omd. valáštallansearvit.

Oppalaš gulaskuddanlohku dán suorggis lea njiedjan 192:s raporttas 23/24. Áittardeaddjit oidnet ahte stuorát oassi gulaskuddamiin leat viehka muddui duodalaččat, mánggadáfot ja luohttamušrihkumis sáhka.

Váldosárgosat dán statistihkas čájehit ahte gulaskuddamat gaskadásis leat njiedjan ja gulaskuddamat leat seamma ollu lassánan joatkkaskuvllas.

Govus 2. Gulaskuddamat joatkkaoahpaheamis

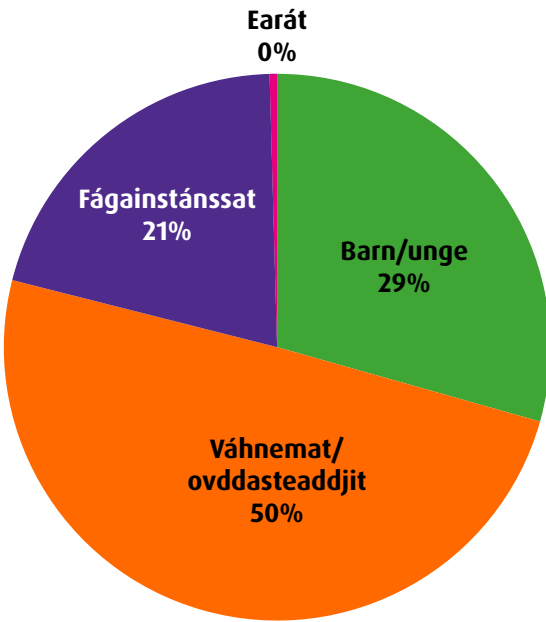
Govus čájeha mo gulaskuddamat mat gusket joatkkaoahpaheapmái juohkásit. Bealli gulaskuddamiin bohtet joatkkaskuvlaohppiin, ja nubbi bealli bohtet fidnoohppiin. Oaidnit ahte gulaskuddamat lassánit. Lea čielga lassáneapmi gulaskuddamiidda mat bohtet fidnoohppiin, man mii erenoamážit kommenteret "fidnooahpaheapmi" vuolde.

Fidnooahppit Oahppit § 12 Oahppit

Govus 3. Geas bohtet gulaskuddamat?

Govus čájeha geas bohtet gulaskuddamat ja mot dat juohkása. Statistihkka čájeha ahte 50% buot gulaskuddamiin bohtet váhnemiin/fuolaheaddjiin, 29% mánáin ja nuorain, 21% fágainstánsain.

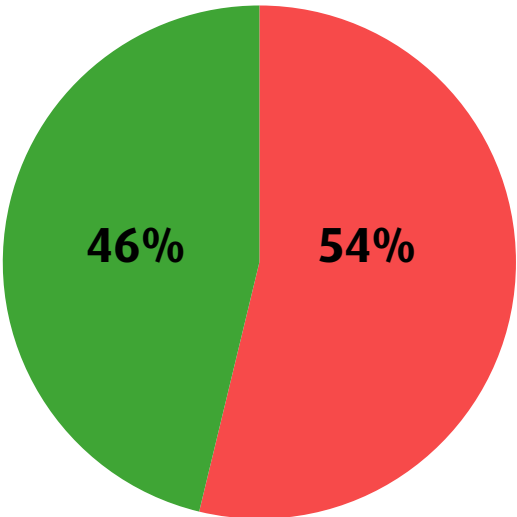
Barn/unge Fágainstánsat Váhnemat/ovddasteaddjit Earát

Govus 4. Áittardeaddjiid ollislaš bargu

Govus čájeha ahte jagi 2024/2025 áittardeaddjit oktiibuot čadahedje 424 ášši. Mii oáččui 228 gulaskuddamiid čatnon ovttaskas olbmuid ja cehkkiide/joavkkuide. Dasa lassin čadaheimmet 196 eastadeaddji bargogohččumiid masa gullet dat doaimmat: gealbolokten go galledat ohppiid skuvllain, čoahkkimat ohppiirádiiguin ja nuorairádiiguin, galledit fidnoohppiid čoahkkanemiid, bargobájit ja fáddáeahkedat bargiid, fuolaheaddjiid ja earáid várás mánáidgárddiin, skuvllain ja bajásšaddanbirrasiin.

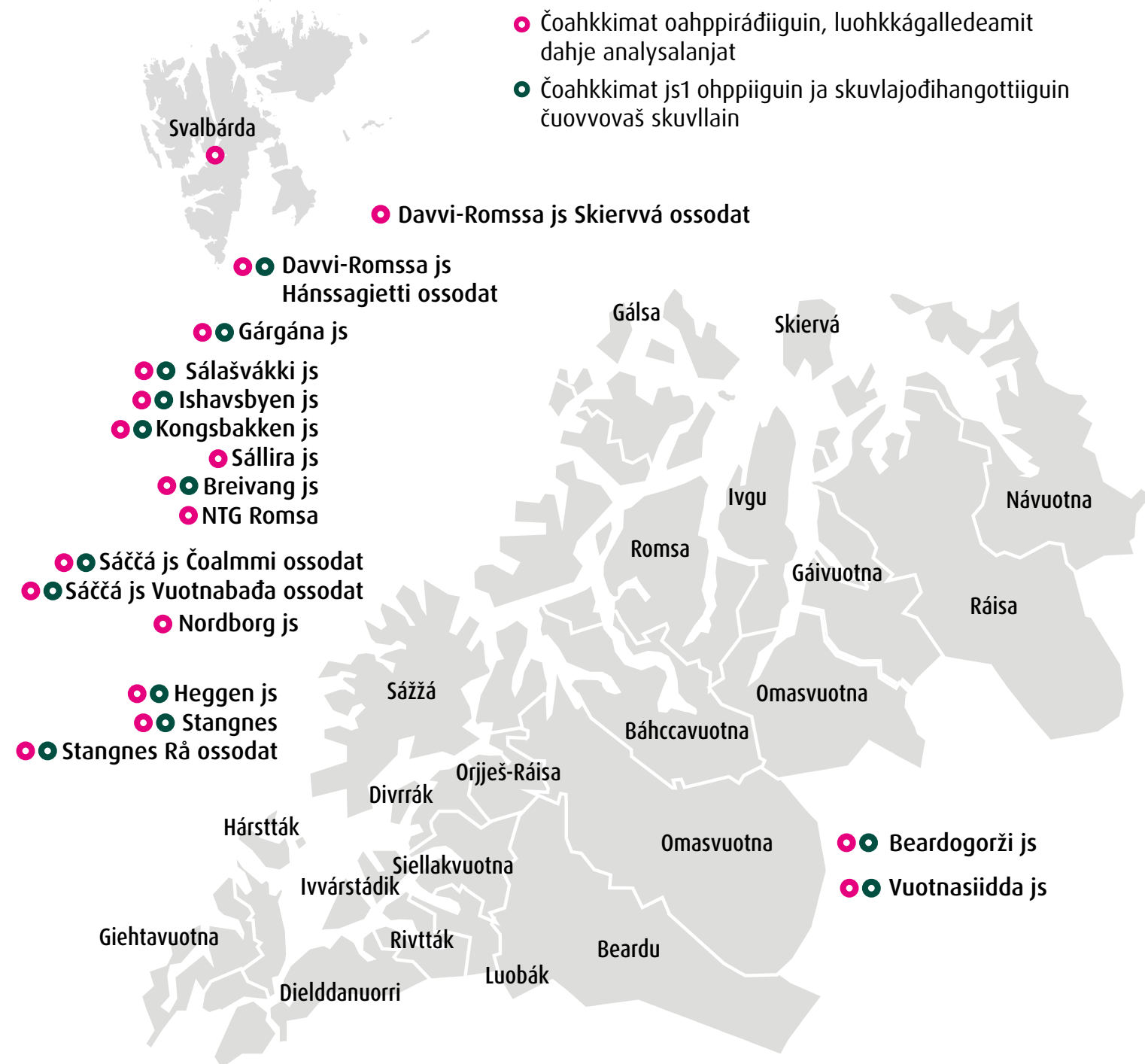
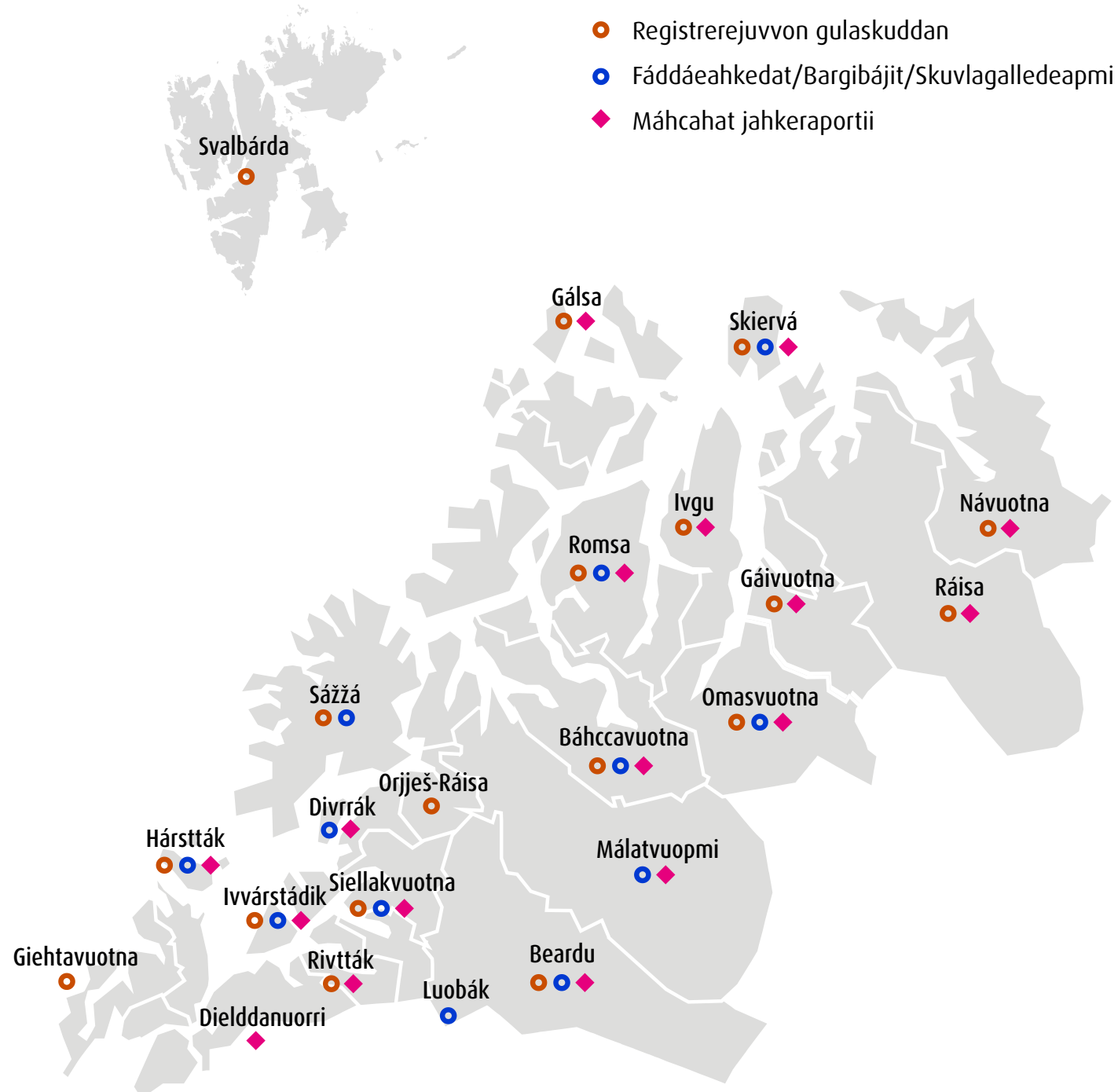
Eastadeapmi ja gealbolokten Oktavuodaváldimat bođuššiin

BEROŠTANKÁRTA

►► MÁNÁIDGÁRDDIT JA VUOĐĐOSKUVLLAT ROMSSA JA SVALBÁRDDA

Áittardeaddjirolla dehálaš oassi lea leat oidnosis iešguđetlágan arenain váikkuhan dihte mánáid ja nuoraid bajásšaddanbirrassa nu konstruktiiivvalaččat go vejolaš. Danin mii leat galledan gielddaid/suohkaniid miehtá fylkka, sihke mánáidgárdiid, skuvllaid ja eará organisašuvnnaid. Galledeamit gos leat deaivvadan mánáiguin ja nuoraiguin, ja mis leat leamaš bargobájit/čoahkkimat/logaldallamat váhnemiiguin, bargiiguin, iešguđet veahkkeinstánssaiguin, astoáigedoaimmaheaddjiiguin ja politihkkáriiguin. Oppalašgeahčastat čájeha ahte skuvlajagis 2024/2025 lei juogalágan oktavuohta fylkka BUOT gielddaid/suohkaniiguin. Kárta čájeha maiddái makkár gielddat/suohkanat ja skuvllat leat addán máhcahagaid áittardeaddjiid jahkeraportii čálalaččat.

BEROŠTANKÁRTA

►► JOATKKASKUVLLAT ROMSSA JA SVALBÁRDDA

Skuvlajagi 2024/2025 galledii Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji 63 oahppijoavkkuid juohkásan 12 skuvllaide, lassin 6 fidnoohppiidčoahkkanemiide. Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji háliida leat olámuttos ja oidnosis ohppiid ja fidnoohppiid arenain, ja danne láhčá dili jahkásaš skuvlagalledemiide vai sáhtta deaivvadit buot Jo1 luohkáiguin, 1. jagi fidnoohppiiguin fidnočoahkkanemiin ja ohppi-idráđiiguin skuvlagalledemiid ja regionála ohppi-idráđdečoahkkanemiid bokte. Dán jagi leat dušše Sállira ja Davvi-Romssa joatkkaskuvlla oahppit geaid áittardeaddjit eai leat galledan. Oppalaš-geahčastat čájeha ahte skuvlajagi 2024/2025 lei juogalágan oktavuohta fylkka BUOT joatkkaskuvllai- guin - sihke fylkkagielddalaš ja priváhta.

Fidnooahppit geain leat váilevaš oahpahanplánat

Dán jagi leat fidnooahppit váldán eanet okta-vuođa. Áittardeaddjis lea dán jagi leamaš oktavuohta 58 fidnoohppiiguin/ fidnooahppi-kandidáhtaiguin geat eai leat ožžon doarvái buori veahki iežaset oahppofitnodagas.

Hástalusat oahppoáiggis šaddet dájvja váilevaš vuordámuščielggademiid geažil gaskal fidno-oahppi ja oahppofitnodaga. Oahppit šaddet eahpesihkkarat maid galget bargat, ja sivvan sáhttet leat eahpečielga oahppoplánat ja heajos gulahallan fidnooahppi ja bagadalli gaskkas. Eanet fidnooahppit dárbbasit heiveheami, eaige buot oahppofitnodagat mieđit dan dahkat.

Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji bargá bures ovtas eará oahpahuskantuvrraiguin, PPB:in ja ČB:in fidnoohppiid ektui geain leat erenoamáš dárbbut. Liikká leat menddo ollu fidnooahppit geat eai dieđe ahte bálvalus gávdno. Áittardeaddjit evttohit ahte fidno-oahppit ožžot dieđu, go dahket oahppošiehta-dusa, ahte sis lea sorjjasmeahtun resursaolm-moš ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddjis gii sáhtta veahkehit sin fidnoáigodagas.

Ovtas skuvlaeaiggádiin mii leat álggahan barggu ráhkadit bagadusa oahppofitnodagaide dainna áigumušain ahte unnidit eretcealkimiid, ja sihkkarastit vel buoret kvalitehta oahpahusas.

Evttohusat maid sáhtát bargat oažžun dihte nu buori oahppo-áigodaga go vejolaš:

Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji rávvagat ođđa fidnoohppiide:

1) Čielggat vuordámušaid:

- Maid fitnodat vuordá dus fidnooahppin?
- Maid don vuorddát fitnodagas fidnooahppin?

2) Dieđit árrat jus fuobmát ahte lea dárbu dahkat rievdadusaid

- Eambbo lámčin, oahpaheapmi, eambbo bagadallan?

3) Fuolat ahte fágalaš jodiheaddjis, bagadallis ja fidnooahppis lea oktasáđdejupmi oahpahanplánas

- Mii dáhpuhuvvá goas? Dán jagi, boahte jagi? Maid galgan oahppat?

4) Fuolat ahte fitnet gullelašvuoda bargovttastupmái ja ahte beasat dovdat ahte dus lea mearkkašupmi earáide/fitnodahkii

5) Ráhkát buori bargovuogi máhcahagaid ja árvvoštallamiid addima ektui ja čále olahusaid oahppomihttomeriid ektui loggii

Mielváikkuheapmi ja ohppiidráđđi

Ohppiidráđibargu lea bargu mii ii goassege noga, ja skuvllat fertejit bargat oktilaččat ja systemáhtalaččat ođđa luohhtámušolbmuid ja ođđa ohppi-
dráđiid gulahallanolbmuid oahpaheamis.

Leat stuorra erohusat das ahte mo skuvllat barget systemáhtalaččat nannet ohppiidráđiid. Diibmá bijai skuvlaeaiggát fuomášumi dasa ahte luohká diibmu galgá leat ohppiiddemokratiija geađgejuolgi, ja dasa galge bidjat návccaid.

Áittardeaddjit dorjot áigumuša, muhto ain vásihit ahte bargu skuvllain dáhpáhuvvá dušše soaittahagas. Áittardeaddji ii oainne ahte luohká diibmu lea nannejuvvon buot skuvllain manimus jagi. Nana ohppiiddemokratiija čuodjá čábbát, muhto dat ii leat duohtavuolta juohke skuvllas.

Áittardeaddji lea ollu jagiid háliidan nannet ohppi-
idráđi gulahallanolbmo rolla dakko bokte ahte oahpahit man láhkai bargat oahppimielváikkuhe-
miin. Dán mii geardduhat. Ohppiidráđi gulahal-
lanolbmot dárbbasit oahpahusa rollaideaset birra, ja áigeresurssaid barggu čuovvoleapmái.

Seamma ferte leat gustojeaddji gulahallanoahpa-
heddjiide. Maid galget gulahallanoahpaheaddjit
čuovvolit ohppiiddemokratiija oahpaheami ektui

luohká diimmu bokte, ja maid galget ohppiidráđi
gulahallanolbmot dahkat? Makkár oahpu ožžot
gulahallanoahpaheaddjit ja ohppiidráđi gulahal-
lanolbmot doaimmahit bargguset?

Skuvllat organiserejit áiggi ja čadahit luohkká
diimmu ja ohppiidráđabarggu hui iešguđet láhkai.
Muhtun oahppit vásihit ahte sii ožžot buori veahki
ja doarjaga bargui, ja earát fas nuppe láhkai.
Dát dagaha ahte skuvlaeaiggáda láhčin hukset
nannoset ohppiiddemokratiija ii leat seamma
juohke skuvllas ja luohkás.

Manimus 5 jagi lea leamaš ovttasbargu skuvlae-
aiggáda ja ohppiid- ja fidnoohppiid áittardeaddji
gaskka lágидit regionála ohppiidráđdečoahkka-
nemiid main lea ohppiiddemokratiija oahpahus
guovddášis. Mannan skuvlajagi ii háliidan
skuvlaeaiggát searvat regionála ohppiidráđdečo-
ahkkanemiide ja nu eat ožžon seammá konti-
nitehta barggus go ovddit jagiid. Mii leat ožžon
ruovttoluottadieđuid ahte lea dárbu regionála
oahpahusčoahkkanemiide ohppiidráđiin, ja
boahte skuvlajagi mii áigut álggahit ođđasit ja
ovttas skuvlaeaiggádiin lea ohppiid- ja fidnoohp-
piidáittardeaddji ráhkadan plána mas mii bargat
vel eanet systemáhtalaččat ja ulbmildidolaččat
nannet ohppiid jiena OVTAS ohppiiguin.

Čoahkkáigeassu KomRev-raporttas man bukte ovdan Fylkkadikkis geassemánu 2025 joatkkaoahpaheami heaitima hárrái

KomRev NORD lea hálldašandárkkástusa
čadahán Romssa fylkkasuohkana barggus joatk-
kaoahpaheami heaitima ja čadaheami hárrái áig-
godagas 2022-2024. Raporta čájeha ahte vaikko
skuvlaeaiggát lea ásahan bajit rutiinnaid ja
strategiijaid, nugo «Rabas uvssat boahtteáigái»
ja Nuoraidšiehtadusa, de vuhtto skuvllaid čada-
heamis váilevaš doahhtaleapmi, váilevaš vuogá-
dahttin ja váilevaš čuovvoleapmi - erenoamážit
go guoská árra diediheapmái, diehtojodihuvvon
áŋgiruššamii ja rollajuogadeapmái gaskal
skuvllaid ja čuovvolanbálvalusa.

Áittardeaddjigeahčastagas háliidit mii kommen-
teret ahte raporta deattuha ahte vaikko skuv-
laeaiggát sáhtta čujuhit nana njuolggadusaide
ja strategalaš láidestusaide, de orru mángii
nu ahte ii čadahuvvo doppe gos nuorat leat.
Áittardeaddjit vásihit ahte leat stuorra erohusat
skuvllaid gaskka, muhto maiddái iešguđet skuv-
llaid siskobealde. Mii oaidnit dárbbu bargiide
sihkarastit ollislaš áddejumi ja oktasaš práksisa
skuvlaárgabeaivvi hástalusaid giedahallamis.
Ovdamearkkat sáhttet leat jávkamiid čuovvule-
apmi ja njuolggadusjodiheapmi luohkkálanjain.

Dearvuodat Ohppiidorganisašuvnnas

«Ohppiid-, fidnoohppiid- ja givssidanáittardeaddji lea
mearrideaddji doarjjan ohppiiddemokratiijai Romssas.
Áittardeaddji lea dorvvolašvuohtan ohppiide geat dárbbasit
veahki, ja ovttasbargin midjiide geat bargat eanet
oahppiváikkuheami ja duohta váikkuhanfámu skuvlaár-
gabeaivvis ovdii. Mii atnit hui árvvus dan movt áittar-
deaddji sihke guldala ja lokte ohppiid jiena - maiddái
dakkár áššiin mat leat hui duođalaččat.»

Ohppiiddemokrátalaš dearvuodaiguin

*Christoffer Winkler,
Romssa Ohppiidorganisašuvnna jodiheaddji*

Dearvuodat Nuoraid fylkkaráđis!

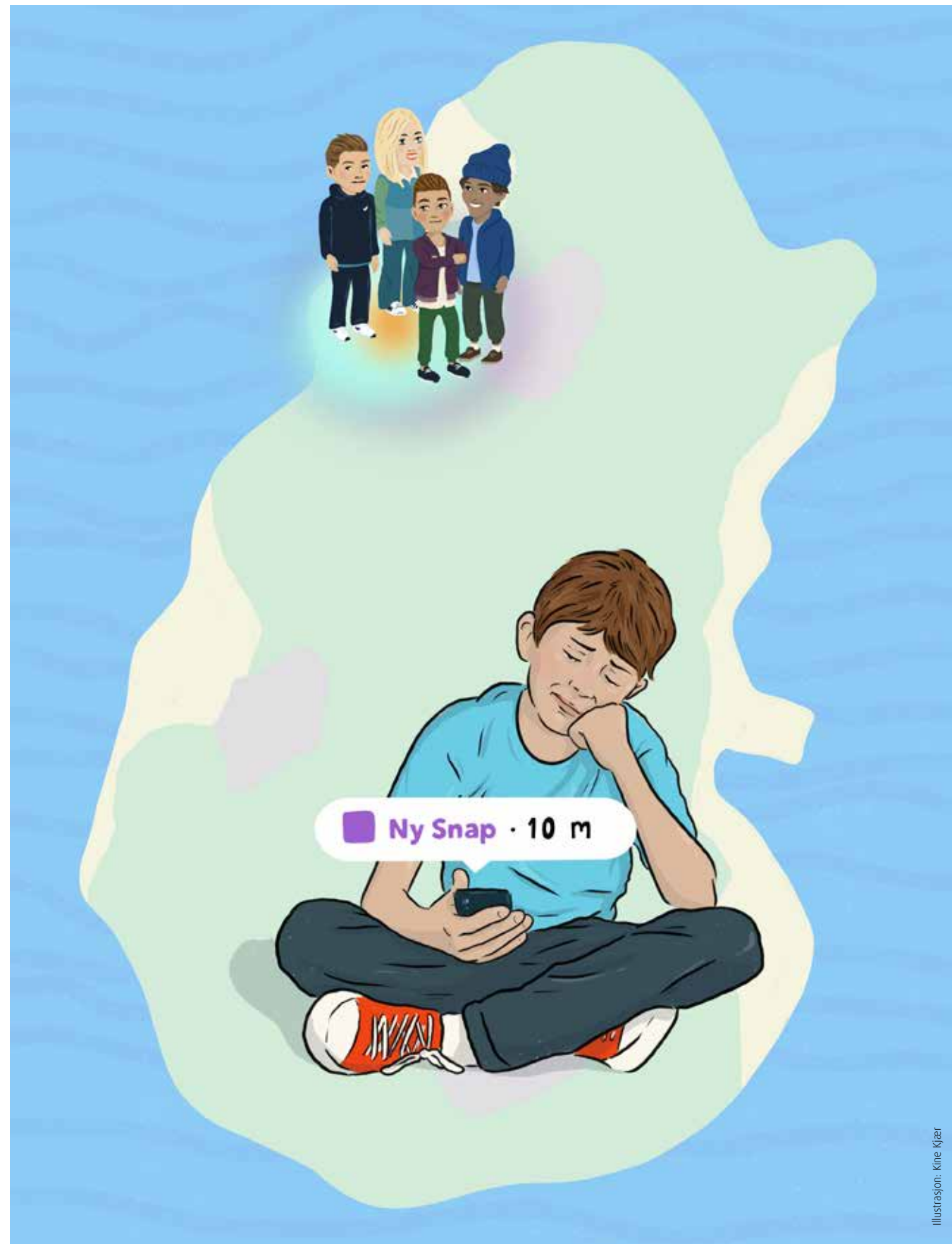
«Romssa nuoraid fylkkaráđđi lea hui giitevaš dan
dehálaš barggus maid oahppit, fidnoohppit ja givssi-
danáittardeaddji barget buoridan dihtii ohppiid skuv-
laárgabeaivvi miehtá fylkka. Áittardeddiin lea dehálaš
rolla ovddidit ohppiid ja fidnoohppiid vuoigatvuođaid,
eallimis birgema, oahppimielváikkuheami ja miel-
mearrideami - fáttát mat leat áibbas mearrideaddjit
dorvvolaš ja searvadahtti skuvlla olaheamis.

Mii vásihit ahte áittardeaddjit leat álkit olámuttos
ja ahte sin bargu lea bures oidnosis fylkka skuvllain.
Dat mearkkaša ollu ahte mis leat rávesolbmot geat
bealuštit ohppiid, ja geat loktejit min jiena daid vuogá-
dagaid ja mearrádusaid ektui mat gusket midjiide.

Mii illudit ovttasbargat ain viidáset áittardeddiiguin,
dakkár skuvlla ovdii gos guldalit, oaidnit ja váldit
duodas buot ohppiid.»

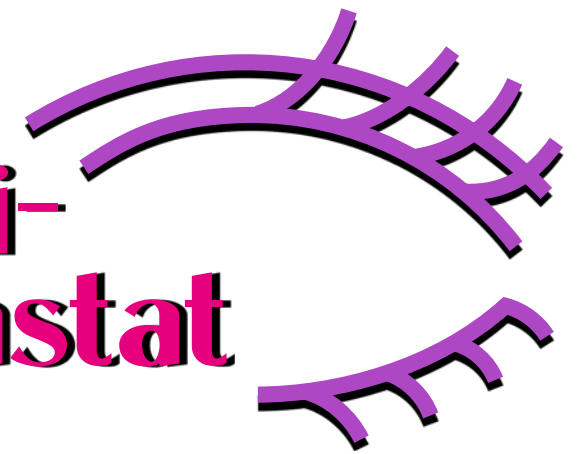
*Emma Mortensen,
Nuoraid fylkkaráđi jodiheaddji*

Illustrasjon: Kine Kjør

Áittardeaddji- geahčastat

Mun dárbbasan ustiba! Mun dárbbasan leat oassin searvevuodas!

Áittardeaddjin mis lea manimus 8 jagi leamaš oktavuoha badjel 2000 mánáiguin ja nuoraiguin, ja geahččalan veahkehit sin, geat vásihit / leat vásihan givssideami, olggušteami ja geain váilu dorvvolaš ja searvadahtti mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbiras. Buot dain leat iežaset mitalusat vásáhusaiguin, vuordámušaiguin, doaivagiiguin ja nieguiguin boahtteáigái. Mii gávdnat oktasaš nammadeaddji:

Buohkat háliidit ja dárbbasit ustibiid, ja vásihit gullevašvuoda searvevuhtii.

Dat mii duodaid lea gelddolaš lea ahte buot mánát ja nuorat sihtet searvevuoda, ustivuoda ja gullevašvuoda.

Manne lea nu váttis dahkat juoidá givssideami ja olggušteami dáfus?

Ollugat geahččalit gávdnat vástádusaid ja gávdnojit ollu evttohusat das ahte maid fertešii dahkat. Juoga mii dávjá geardduhuvvo lea ahte ferte oažžut nannoseappo váikkuhangaskaomiid mánáid ja nuoraid várás geat láhttejit nu ahte earát ballájit, hávváduvvet dahje duvdojuvvojit eret searvevuodas.

Áittardeaddjiid gulaskuddamiid guorahallamis oaidnit ahte eanaš oktavuodain lea sáhka das ahte sihkkarastit oktasaš áddejumi hástalusas sisdoalus. Mánnggas álggahit ságastallama ná:

«ligo sáhte dušše givssideaddji molsut skuvlla?»

Manne lea dát nu váttis? Eat go sáhte dušše leat streangáseappot? Sirdit givssideaddji eará mánáidgárdái dahje skuvlii? Go oahppi ii čuovo njuolggadusaid luohkkálanjas, iigo sáhte oahpaheaddji guoddit su olggos ja bidjat su rektora kantuvrii? Ligo sáhte dušše bidjat mánáid ja nuoraid geat eai láhtte, sierra latnjii dassáži go leat oahppan mo láhttet?

Áittardeaddjit oaivvildit ahte searvevuoda čuvgehusat ja analysat, go geavaha searvevuodakvalitehtaid reaidun, leat čoavdda dáid váttis dilálašvuodaid čoavdimis:

X-fáktor lea «SEARVEVUODAKVALITEHTAT»

Áittardeaddjigeahčastagain válljet dán jagi čalmmustahttit 6 fáttá mat buot čatnasit dorvvolaš ja buriid searvevuodaid háhkamii. Mii ávžžuhat mánáidgárddiid, skuvllaid ja FAU (Foreldrerådet's arbeidsutvalg - Váhnenráði bargolávdegottii) smiehttat mo dilli lea du mánáidgárddis dahje báikkálaš skuvllas:

- 1) Ángiruššat árrat stoahkama bokte
- 2) Iešguđet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra
- 3) Mánáidjoavkku ja luohkkálanja girjáivuohta
- 4) Fuolaheaddjiid searvi
- 5) Máhttu mii navdojuvvo diehttelasvuotan
- 6) Omnimodealla ja searvedoaimmat

1) Ángiruššat árrat stoahkama bokte

Manne lea stoahkamis mearkkašupmi buot olbmuid?

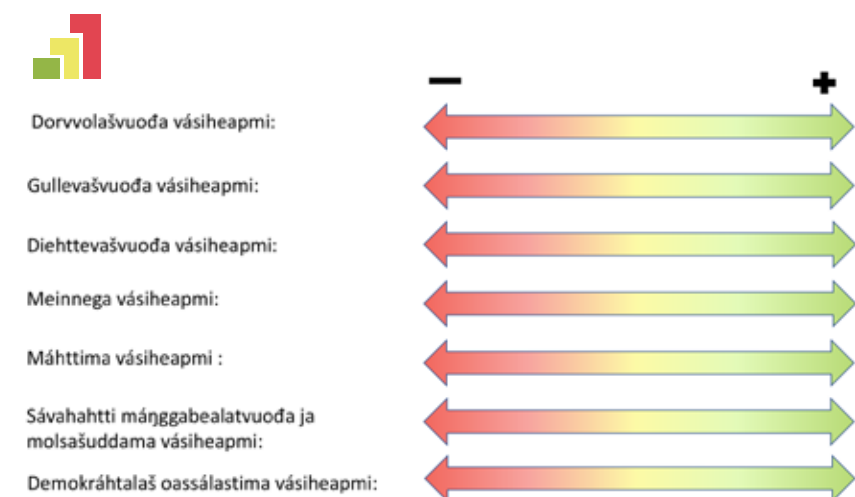
Árrat ángiruššat mearkkaša omd. geavahit stoahkama geađgejuolgin birget sosiálalaččat ovtta earáiguin. Mánát liikojit stoahkat, muhto eai buohkat lihkostuva dainna. Sivat sáhttet leat mánggaláganat:

- Dorvvohisvuohta
- Váilevaš stoahkanvásáhusat
- Váilevaš stoahkanbiras
- Váilevaš gullevašvuohta
- Doaibmavádjitvuohta
- Váilevaš giella

Mánáidgárddiid ja skuvllaid bargit fertejit ovtta váhnemiiguin/fuolaheddjiiguin gávnnaht mii dagaha ahte mánái lea váttis stoahkat. Go váttisvuohta lea fuomášuvvon, de ferte máná oázžut dan doarjaga maid dárbbáša, vai sáhtta oahppat hálldašit stoahkama. Gávdnojit mánggalágan stoahkammat, álkimus "titt-tei" stoahkamis gitta eanet kompleaksa njuolggadusaide. Juohke mánas lea iešguđet vuolggasadji ja ferte das bargat ovdánahtit stoahkanmáhtu. Muhtun mánát dárbbášit álo ollu doarjaga stoahkamis, ja earát fas unnit doarjaga. Bargit fertejit bargat dan ovdii ahte gávdnat dássedeattu, nu ahte sii dattege sáhttet ovtta stoahkat.

Searvevuodakvalitehtat:

Dán reaiddu geavaheami bokte leat sihke fuolaheaddjit ja bargit šaddan eanet dihtomielalaččat fáktoriidda main lea mearkkašupmi mánáid ja nuoraid láhttemii ja sosiála gullevašvuohtii.

Searvevuodakvalitehtat

OMNIMODELLEN

Rávesolbmuid rolla – sáhttetgo ja háliiditgo buot bargit stoahkat?

Áittardeaddjit vásihit ahte olggušteapmi maŋŋil eallimis álgá juo mánáidgárddis. Danne leat mii válljen geavahit searvevuodakvalitehtaid reaiddu aktiivvalaččat čoahkkimiin sihke fuolaheaddjiiguin ja bargiiguin. Jus mii sáhttit ángiruššat searvevuoda ovdii juo mánáidgárddis, de mii sáhttit unnidit olggušteami, sihke skuvllas ja barggus maŋŋil eallimis.

Mo mii defineret gii máhtta maid, ja geas lea beroštupmi masa?

Jus máná árrat beassá gullat ja vásihit ahte son lea čeahppi masa nu dahje máhtta juoida, de oázžu iešluohttamuša ja diehtá ahte son birge. Máná oázžu vejolašvuođaid. Jus máná árrat vásiha nuppe láhkai, ahte oázžu gullat ahte ii máhte dahje ii leat čeahppi masa nu, ja nu oázžu maid rumašlaš vásáhusaid das ahte ii hálldaš, de dat dagaha ahte sus váilu iešluohttamuš ja jáhkku dasa ahte son birge. Máná massá vejolašvuođaid.

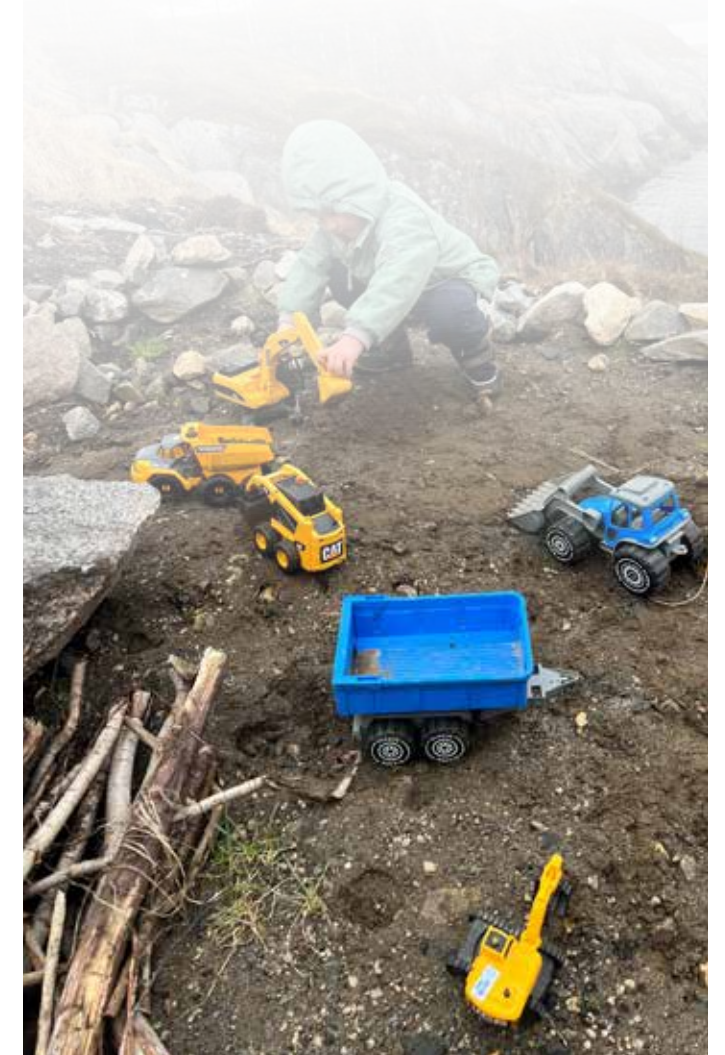
Man vuodul árvvoštallat máná:

- Sohkaduogáža?
- Čearddalašvuođa?
- Oskkoldatlaš gullevašvuođa?
- Sohkaheali?
- Stáhtusa joavkkus?
- Dan ahte makkár máhttu ja gálga sus duodaid lea dan doaimmas?

Danin šaddá ge dehálaš bargiide diehtit man vuodul árvvoštallan dahkko, ja mo bargit sáhttet veahkehit mánáid geat eai birge.

Seamma guoská maid árvvoštallamiidda das mas máná berošta:

- Man vuodul meroštallet bargit ja fuolaheaddjit makkár beroštumit mánas leat?
- Ožžot go nieiddat ja gánddat seamma vejolašvuođaid, vai leat go makkárge sohkahealstereotyhpalaš vuordámušat dasa mas galget beroštit?
- Sáhttetgo gánddat friija válljet buot duhkorasaid gaskkas almmá váttisvuođaid haga? Sáhttetgo nieiddat?
- Man viiddis lea skála das makkár beroštumiid mii navdit dábálažžan ahte gánddas dahje nieiddas lea almmá kommenterekeahhtá áššis?
- Goas sohkahealis šaddá mearkkašupmi?

“**Rosa lea dušše ivdni!**
– dassái go gánda dan coggá”

2) lešguđet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra

Stuorraoassi durávesolbmoeallimisvuodđuduvvo vásáhusaid bokte maid oaččut luohkkálanjas 13 jagi čađa. Bajimus ulbmil oahpahemiin lea addit ohppiide máhtu, gálggaid ja guottuid maiguin sáhttet birget eallimis ja aktiivvalaččat oassálastit servodagas. Dát mearkkaša ovddidit kritihkalaš jurddašeami, ehtalaš doaimma ja oassálastima demokrátalaš servodahkii.

Mii diehtit buohkat, man ollu mearkkaša olbmui dat ahte dovda iežas oassin searvevuodas. Searvevuolta mii luohkkálanjas šaddá.

Maid don smiehttat go gulat sáni luohkkálatnja?

Mo lei du luohkkálatnja?

Mo dat lea dutnje manit áigge čuohtan?

Buorre
luohkkálatnja
bistá olles
eallima

Áittardeaddjin mii leat gullan mitalusaid duháiid mielde luohkkálanjain Romssas ja Finnmárkkus. Luohkkálanjas hábmejuvvojit ja ráhkaduvvojit muittut, ovdáneapmi ja oahppan sihke buori ja bahá beliin, ja dás hábmejuvvo ja ráhkaduvvo dat eallin maid mánat ja nuorat galget eallit eallima lohppii.

Mis leat girjás olbmot, kultuvrrat ja luohkkálanjat.

Mis leat dorvvolaš luohkkálanjat, mis leat luohkkálanjat mat leat dorvvolaččat mottiide, ja mis leat dorvvuhis luohkkálanjat.

Eallin skuvllas ovtta eará ohppiiguin ja oahpaheaddjiin. Eallin skuvlla olggobealde ovtta skuvlaskihpáriid fuolaheddjiiguin.

Mis lea buohkain seamma sávaldat. Oadjebasvuolta ja gullevašvuolta min jovkui.

Eanas oahppit dovdet oadjebasvuolta luohkkálanjas ja illudit skuvlaárgabeaivái danne go sihke oahpaheaddjit ja mieloahppit leat buorit, muhto mii gullat maiddái ohppiid birra geat eai leat skuvllas dorvvuhis luohkkálanjaid geažil. Mii oaidnit ahte oahppit geat šaddet olggobeallai luohkkálanja lassánit jo gaskadásis.

Oahppit mitalit ahte muhtun ohppiidoavkkut besset mearridit luohkkálanjas dakkaviđe go oahpaheaddji ii leat das. Muhtun oahppit givssiduvvojit ja bilkiduvvojit, dahje vásihit ahte sidjiide ii leat veara obage geahččat dahje buktit mearkkašumi.

Evttohus iskanlistu: dorvvolaš luohkkálatnja mii ovddida dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama

1. Gaskavuodát ja gudnejahttin

- ☐ Mun vásihan ahte buohkat gudnejahttojuvvojit
- ☐ Oahpaheaddji ja oahppit čájehit beroštumi nuppit nuppiide
- ☐ Oahppit ovttasbarget ja guldalit nuppit nuppiid

2. Diehttevašvuolta ja struktuvra

- ☐ Leat čielga njuolggadusat ja rutiinnat ja daid čuoovvoleapmi.
- ☐ Mun diedan makkár vuordamušat leat munnje skuvladiimmus.
- ☐ Oahpahus lea organiserejuvvon dan láhkai ahte lea ráfi ja bajilgovva.

3. Searvadahttin ja searvevuolta

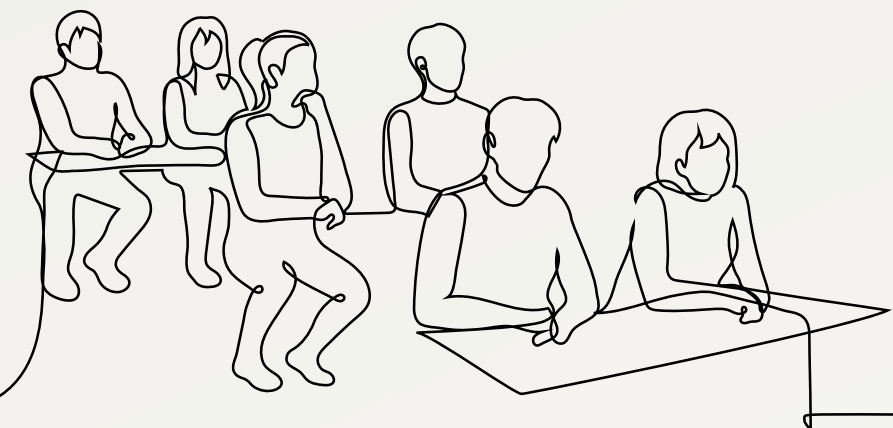
- ☐ Juohkehaš luohkkás beassá leat oassin searvevuodas.
- ☐ Lešguđetlágan oaivilat ja vásáhusat váldojuvvojit duodas.
- ☐ Mun dovddan gullevašvuoda luohkkái.

4. Doarjja ja birgejuvvo

- ☐ Mun oaččun veahki ja doarjaga go dárbbasan dan.
- ☐ Mun oaččun bargobihtáid maiguin birgen bures, muhto seammás hástalit mu.
- ☐ Mu givrodagat ja ovdáneapmi fuomášuvvo.

5. Dorvvolaš oahppanbiras

- ☐ Givssideapmi ja loavkideapmi váldojuvvo duodas ja giedahallojuvvo.
- ☐ Lea sadji munnje mitalit iežan dili birra.
- ☐ Mun vásihan ahte lea oadjebas jearrat gažaldagaid ja dahkat boastut.

Luohkkájodiheapmi ja searvevuodaovddideaddji oahpahus

Mii vásihit ahte leat stuorra erohusat skuvllaid gaskka, ja maiddái siskkaldasat iešguðet luohkkálanjain, das mo skuvllaid norpmat ja njuolggadusat čuovvuluvvojit. Áttardeaddjit ávžžuhit skuvllaid bargat eanet vuogádatlaščat sihkkarastit alcceseaset máhtu das mo givssideapmi ja olggušteapmi dáhphuvvá, ja ahte sihkkarastet alcceseaset máhtu giedahallat dan jus dat čuožžila. Dás sáhtá Omnimodealla ja erenoamážit Omnitráhppá leat buorre veahkin:

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/omnitrappa/>

Áttardeaddjit ávžžuhit oahpaheddjiid láhčit oahpahusa ja doaimmaid mat duddjojit searvevuoda buot fágain ja buot diimmuin:

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/ffss-a-bygge-et-godt-fellesskap/>

«Lea guhkes áigi dassái go mun lean boradan kantiinnas bottus. Don diedát ahte geahčastagat maid deaivvat doppe eai sáva dutnje bures boahtima.»

«Bottuin mii hállat feasttaid birra mat leat leamašan, ja boahttevaš feasttaid birra. Midjiide geat eat bovdejuvvo feasttaide, lea unnán vejolašvuhta oassálastit ságastallamis.»

«Russa-ávvudeapmi álgá jo J01:s ja russajoavkkut ráhkaduvvojit - dalle ásahuvvo maiddái geat leat olggobealde luohkká.»

«Lea stuorra erohus das mii dáhphuvvá luohkkálanjain ja sorjá das makkár oahpaheaddji lea luohkkálanjain, guđe oahpaheaddji caggá njálbmuma dahje čalmmiid jorguma go soames ovdanbuktá luohkkái. Dovdo oadjebasat leat luohkkálanjain go mis lea oahpaheaddji X dan sadjái go oahpaheaddji Y. Oahpaheaddji X ii dohkket ahte oahppit láhttejit fasttit nuppit nuppiiguin, muhto oahpaheaddji Y diktá dan dáhphuvvat. Oahpaheaddji Y diktá min válljet sajiid ja joavkkuid gos mii galgat bargat, ja de šaddá nu ahte bivnnuhis olbmot válljejit nuppit nuppiid, ja mii geat leat vuolimus árvodásis šaddat čohkkát joavkkus dahje okto.»

Man láhkai sáhttit hábmet dorvvolaš luohkkálanjaid mat unnidit heaitima ja olggušteami?

Iešguðet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra

Ohppiid ja bargiid gulaskuddamiin lea dávjá sáhka dorvvohis skuvlabirrasis. Oahppit geat vásihit olggušteami iežaset luohkkábirrasis ja skuvllas.

Bargit váldet oktavuoda áttardeddiiguin ja jearahit rávvagiid das maid skuvllat sáhttet bargat go muhtun oahppit eai šat fátmastuvvo luohkkás. Bargit mitalit ahte skuvlla organiseren váttasmahtta, sihke ohppiide ja bargiide, bargat dorvvolaš ja buori oahppanbirrasa ovdii. Gulahallanoahpaheaddjis lea unnán áigi ohppiiguin, ja ollu fágaoahpaheaddjit galget gávdnat oktasašáiggi hábmet oktasaš áddejumi ja plána, sihke joavkkus ollislaščat ja ovttaskas ohppiiguin dorvvohis luohkkálanjain.

Áttardeaddjit geahčalit eastadit, ja diehtit ahte molsut mánáidgárddis skuvllii, gaskadilli luomus skuvllajahká, ja molsun vuodđoskuvllas joatkkaskuvllii sáhttet leat rašes áigodagat muhtun ohppiide. Dát nuppástus addet

seammás ollugiidda ođđa vejolašvuoda ođdasit álgit ođđa luohkáide ja ođđa skuvlabirrasii. Mii vásihat ja oaidnit ahte dás oahppit dárbbasit oahpaheaddji ja skuvlla rutiinnaid ja rámmaid oážžut buori nuppástusa ja buori skuvlaálgima juohke áidna jagi. Mo oahpaheaddji ja skuvla láhčá dorvvolašvuoda buot ohppiide luohkkálanjain? Mo skuvla láhčá dili ohppiid mielváikkuheapmái nu ahte buot oahppit leat mielde huksemin buori searvevuoda iežaset skuvllas?

Ná sáhtá álkut struktureret ja organiseret klássalanja:

- Álggahan- ja loahpahanrutiinnat.
- Álo fásta čohkkánsajit, maiddái go molsu lanja.
- Ohppiidmielváikkuheapmi go hábme luohkkánjuolggadusaid, ja jearggalaš čuovvuleapmi rihkkumiid oktavuodas.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/dorstokkregler-a-sette-standard-for-fellesskapet/>

Álggahanrutiidna

(FUOM! Álggaheapmi beaivái / diibmui maid oahppit dovdet ja maid buohkat čadahit – ii fal beare vuosttaš beaivve, muhto juohke beaivve, juohke diimmu).

1. Dearvuodat / bures boahttin

- a. Dustet ohppiid geahčastagain ja dearvvahit (čuoččo áinnas uksaguora ja dearvvat ohppiid geahčastagain ja “hei”, “bures boahttin” dahje “buorre iđit” cealkámušain. Jus dus leat mánnga joavkku beaivvi mielde – daga juste seamma juohke diimmu álggus.

2. Dieđut / otná plána

- a. Čađat otná / dálá plána távvalis (dahje šearpmas):
“Dán mii áigut odne bargat – dát lea ulbmil.”
- b. Čielggat jearaldagaid dahje eahpečielggasvuodaid
- c. Atte dárbbaslaš dieđuid
- d. FUOM!! Go lea njuolggadusain sáhka, čilge ahte go jo eat leat geargan oahpásmuvvat vel, de don oahpaheaddjin mearridat njuolggadusaid dál álggus. Dađistaga luohkkaráđđi čadahá dáid ja sáhtá daid muddet dárbbu mielde.

3. Liegganeapmi – álgodoaibma mii hukse searvevuoda

- a. Daga dán muhtumiin – áinnas beaivválaččat, ja dađistaga oktii vahkkui
- b. Ovdamearkka dihtii lágidit “Otná gažaldat”: okta oahppi gaiku koartta mas lea somás dahje beroštahti gažaldat – várra ođasášsis dahje fáddái mainna áigubehtet bargat gullelaš.

4. Vuosttaš doaibma otná plánas

- a. Ráhkát čielga rasttildeami: “Dál mii álgit. Rokka...”
- b. Geavat fásta signála (verbála dahje visuála) jus háliidat: ovdamearkka dihte “bargoráfi” – dahje gulul ja čielga jienain.

Loahpahanrutiidna

(FUOM! Loahpahus beaivái / diibmui maid oahppit dovdet ja maid buohkat čadahit – ii fal beare vuosttaš beaivve, muhto juohke beaivve, juohke diimmu).

1. Dieđit ovddalgihtii - Loga ahte loahpahančoahkkaneapmi dáhpáhuvvá 5 minuhtta geahčen

2. Čoahkkáigeassu / refleksuvdna

- a. “Maid leat odne oahppan? – čále lihppui, muitat skuvllavilljii dahje skuvllaoabbái, dahje njálmmálaččat luohkkái. Guokte ášši maid muittát, okta jearaldat”
- b. Otná buoremus muitu / eanemus gelddolaš doaibma / fáddá.
- c. Mentimeter dahje bealggi geiget vulos dahje bajás: mo lei otná doaibma / diibmu?

3. Loahpahus

- a. Čorget
- b. Dieđut ja ráhkkaneamit ihttábeaivái – “boahte háve mii áigut...”
– čájjet boahte mihttomeari dahje fáttá
- c. Loahppasátni ja giitu otnázii

3) Luohkkálanja ja mánáid-joavkku girjáivuohta

Mii čujuhit álggahussii gos mii leat čállán girjáivuoda birra mánáid- ja ohppiidjoavkkus, fidnoohppiid gaskkas ja rávesolbmuid rollas, ja áigut dás geardduhit man dehálaš lea ahte rávesolbmot, fuolaheaddjit dahje bargit, leat didolaččat das geat definerejit gii lea siskkobealde dahje olggobealde. Mii ávžžuhit ohppiid, bargiid ja fuolaheddjiid geavahit áiggi ságastallat dan birra ahte mii lea dorvvolaš ja buorre searvevuota, veahkeneavvun sihkarasit girjáivuoda ja searvevuoda, ja geavat áinnas Omnimodealla artihkkala ruoná dorvvolaš ja rukses dorvvohis searvevuoda birra sihkarastin dihtii oktasaš áddejumi: <https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/det-rode-og-gronne-fellesskapet/>

Eará veahkeneavvut mat sáhttet veahkkin mánáid ja nuoraid searvevuoda kvalitehta árvvoštallamis, sáhttet ovdamearkka dihte leat geavahit “searvevuodakvalitehtat” ja “dorvvolašvuodaskála”: <https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/a-vurdere-fellesskapskvaliteter/>

Mánát oapmahažžan

Ollu mitalusain maid mii áittardeaddjin gullat, lea mánáin ja nuorain sáhka geat leat oapmahaččat man nu láhkai. Sáhttet leat mánát ja nuorat geain lea:

- Duodalaš buozalmasvuota oapmahaččaid, fuolaheddjiid dahje eará lagaš olbmuid gaskkas
- Doaibmavádjat oarbinat
- Gárrenmirkogeavaheapmi lagaš bearrašis
- Bearrašat geat eai leat šat čoahkis earráneami dahje soađis báhtareami geažil
- Fuolaheaddjit giddagasas

Dás namuhan dihte dušše muhtin ovdamearkkaid mitalusain maid gullat. Oktasaš lea ahte eallin vásihuvvo váttisin ja lossadin mánáide ja nuoraide, ja ahte dat sáhtta váikkuhit astoáigái, mánáidgárde- ja skuvlaárgabeaivái. Muhtumat šaddet loavskkas in ja háliidit dahkat iežaset oaidnemeahttum in, ja earát fas šaddet rájáheami ja nággarat seammás go guddet lossa vuorjašumiid. Áittardeaddjin mii maid vásihit ahte dávjá ii leat leamaš sáhka das makkár mearkkašupmi lea go mánát ja nuorat leat oapmahaččat, ii bearrašis iige deaivvademi in mánáidgárddiigu in/skuvllaigu in. Go jearrat leago máná dahje nuorra juoga láhkai oapmahaš, de dat orru čilgemi in olu. Dakkár diehtu mii váillui ja mii sáhtta veahkehit čilget láhttema, muhto mii maid sáhtta veahkehit fállagoahtit eanet ulbmillaš veahki.

Loga lasi: <https://veiledningscenter.no/>

4) Fuolaheaddjisearvi

Eahpečielga ja váilevaš gulahallan mánáidgárddis ja skuvllas fuolaheddjiide dagaha dárbbasmeahtun luohtámušrihkumiid. Fuolaheaddjit mitalit ahte sis váilu diehtu dahje ahte sii ožžot dieđu menddo maŋnit. Dát dagaha ahte fuolaheaddjit háhppehit eardut, dilálašvuota vearrána ja fuolaheaddjit masset luohtámuša dasa ahte mánáidgárdi dahje skuvla nagoda bargat maidege dili in.

Áittardeaddjit ávžžuhit mánáidgárddi in ja skuvllaid bargat aktiivvalaččat ovtas báikkálaš FAU: in (Váhnemi in bargolávdegotti in). Eanet buriid rávvagi in gávnnat álkit fuolaheddji in nationála lávdegotti in neahttasiiddu in:

<https://foreldreutvalgene.no/fub/>
<https://foreldreutvalgene.no/fug/>

Mánáidgárddit ja skuvllat eai bastte okto bargat olggustemi in! Fuolaheaddji ja astoáiggeolbmot fertejit searvat. Gávdnojit fuolaheaddjit geat veahkehit eará mánáid ja nuoraid olggustit, go bidjet rájáid dasa geaigu in mánát besset ovtastallat astoáiggi in, go sihkarastet ahte juste iežas máná beassá leat mielde dan ovtta Russa-busses jna.

Áittardeaddjit ávžžuhit váhnemi in geavahit nuoraid iežaset searvadahttinjuolggadusaid ja valáštallama Omnimodealla:

<https://omnimodellen.no/sme/ungdommenes-10-inkluderingsvettregler/>
<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen-for-idretten/>

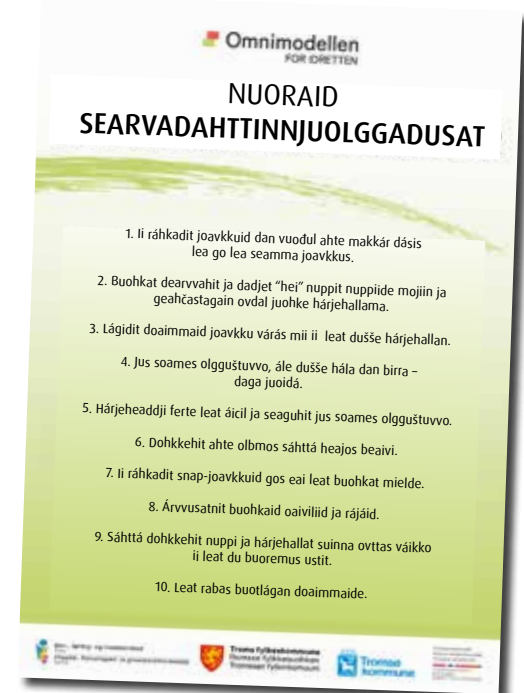
Áittardeaddjit ávžžuhit ahte fuolaheaddjit smihttet makkár ovddasvástáduš čuovvu rávesolbmuid rollas láhčit buot mánáide ja nuoraide loaktima iežaset lagašbirrasis.

Viđát lávki Omnitráhpás čájeha fuolaheddji in mearkkašumi mánáid ja nuoraid bajáššaddanbirrasis.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/voksenrollen-voksnes-betydning-i-livene-til-barn-og-unge/>

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/omnitrapa/steg-5-foreldre-adopterer-legitimering/>

Ceahkki 5: Váhnemat adopterejit legitimerema

Váhnemat gullet ja vásihit mitalusaid nuppiid mánáid ja nuoraid birra geat eai doaimma nu bures go nuppit, dahje geain váilot sosiála gálggat dahje gelbbolašvuota. Váhnemat áddejit go mánát dušástuvvet hástalusaid geažil mat sis leat go deaivvadit dáigu in.

Eanet Ceahki 5 hárrái

Go fuolaheaddjit huksejit seainni gos mánát ja bargit vigget šalddi hukset

Reivve muhtin eatnis:

“Árabut dán vahkku mis lei buorre čoahkkin bárdnámét «Emil» oahpaheaddjiin, ja manaimet doppe doaivagiin. Muhto dušše moadde beaivve maŋŋá vásiheimmet juoidá mii čuzii čiekŋaleappot: Ránnjá bárdni “Leo” čievččai “Emil” garrasit čoarbbeallái stoahkan-doarodettiin skuvlašiljus. “Emil” vástidii dainna ahte čorbmadii “Leo” ámadadjui – dat ii leat diedusge dohkálaš. Goappašagat sáhpuiga. Oahpaheaddji hálddašii dili bures, ja seamma beaivvi stoagaiga fas ovtas.

Eahketbeallai seamma beaivve bodii bahás diehtu “Leo” eadnis. Gánddaguohttos eaba beasa šat ovtastallat astoáiggis. Ii buktán čilgehusa ja iige beroštan gullat min dahje “Emil” veršuvnna. Oaččuimet maid diehtit ahte “Emil” bealkkahalai sin luhtte ja sáddejuvvui ruoktut, sus lei hui váivi.

Go mii de várrogasat vikkaimet mitalit ahte soai leigga seamma čábbát láhtten skuvllas ja ahte oahpaheaddji lei čoavdán ášši de oaččuimet ođđa ja guhkes bahás dieđu maŋos – diedus sivahalle min garrasit ja mitalledje ahte ii “Emil” iige unnaoappáš “Anna” leat šat bures boahttin doppe šat. Dán maŋŋá lea “Leo” álgán olgguštit “Emil” oalát. Son vázzá ruoktut okto, ja dat earát vázzet ovtas.

Dát lea hui bávvčas Emilii – gii dađi bahábut lea jo mánggii vásihan olggušteami. Midjiide fuolaheaddjin lea váttis áddet ahte rávesolbmot láhttejit dakkár vuogi mielde ahte njulgestaga gievruđa mánáid olggušteami dan sadjái go váikkuhit dasa ahte mánát ožžot ovtastallat buori láhkai. Mu mielas dakkár rávesolbmot huksejit seinniid dan sadjái go šalddiid.”

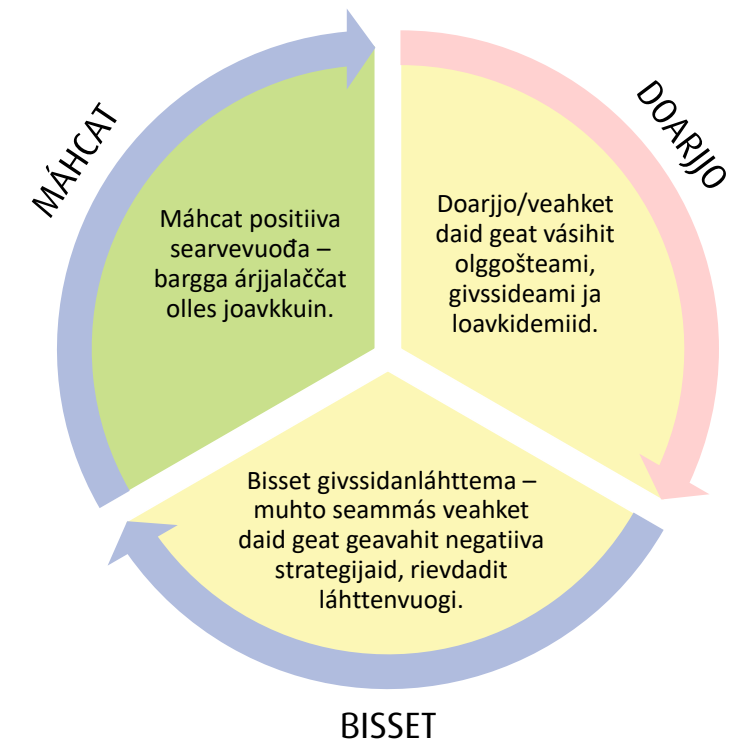
Buohkat dahkat boastut muhtumin, ja mánát ja nuorat sáhttet muhtumin leat bahát guhtet guoibmáseaset. Dehálaš lea mo mii giedahallat meattáhusaid ja mo mii dustet daid geat dahket boastut. Go mii gulahallama ja sáhkkiivuoda sadjái välljet sivahallama ja hilguma, de ii leat dušše olbmuid gaskavuohta mii billistuvvo - muhto maidđái min bira-stahtti searvevuodát. Mii oaidnit ahte ollu rávesolbmot navdet ahte čoavddus lea eanet ja garraseappot ránggáštus ja váikkuhusat go mánát dahket boastut. Áittardeaddjin mis leat hui čielga rávvagat dasa ahte mo bargat dakkár dilálašvuodain.:

1) Veahket ja doarjjo daid geat vásihit olggušteami, givssideami ja loavkidemiid.

2) Bisset daid geat dahket boastut / olgguštit, givssidit ja loavkidit earáid, muhto seammás veahket sin välljet eará láhkai, gávdnat eará vuogiid mainna gávdnat gullevašvuoda searvevuhtii.

3) Bargat aktiivvalaččat dan ovdii ahte hukset mánáid ja nuoraid searvevuodaid posiitiiva vuogiid mielde.

Dát ja mánga eará sullasaš mitalusat áittardeaddji árgabeaivvis čájehit man dehálaš lea oaidnit givssideami, loavkademiid ja olggušteami eastadanbarggu ollislaš álbmotdieduperspektiivvas. Jus galgá leat vejolaš liikostuvvat buoret muddui hukset dorvvolaš ja buori bajáššaddanbirrasa buot mánáide ja nuoraide de FERTEJIT buot rávesolbmot áddet rollaset searvevuodaperspektiivvas.

OMNIMODEALLA
– OVTAS MII DUDDJOT SEARVEVUODA

5) Máhttu mii navdojuvvo diehttelasvuohtan

Olgušteami ja givssideami giedahallamis orru leamen ahte vuoddogálggat nugo bissehit ja seaguhit leat gártan “máhttu ja gálggat maid mii navdit diehttelasvuohtan” lođái. Go juoga šaddá dán lođái, de mearkkaša dat ahte navdit diehttelassan ahte buohkat máhttet hálddašit dán gálgga. Áittardeaddjit oidnet ahte rávesolbmuid gelbbolašvuohta Bissehít/Seaguhit gártá dán lođái. Jodihangoddi ja bargit leat heaitán:

1) Hárjehallamis gálgga

2) Analyseremis iešguđet dilálašvuođaid nu ahte olmmoš oahppá boahtte hávvái

3) Hállamis dan birra / debriefet rávesolbmuiguin geat leat gártan dakkár dilálašvuođaide

Diktít gálggaid ja máhttu šaddat dakkárin maid “mii navdit diehttelasvuohtan” váikkuha negatiivvalaččat sihke mánáide, nuoraide, fuolaheddjiide, bargiide ja jodiheaddjiide.

Áittardeaddjit ávžžuhit
buot mánáidgárde- ja
skuvlabargiid digaštallat
ja árvvoštallat makkár
máhttu navdojuvvo
diehttelasvuohtan
organisašuvnnasteaset.

Áittardeaddjiid áicamiid ja vásáhusaid geažil
mii buktit min árvvoštallamiid das ahte mo
dat sáhtta váikkuhit mánáidgárddiide,
skuvllaide ja oahppofitnodagaide go
dehálaš gálggat ja máhttu navdojuvvot
diehttelasvuohtan:

Váikkuhusat bargobirrasii

Eambbo hušša ja dorvvohisvuohta bargiid gaskkas - bargit dovdet iežaset oktonassan váttis dilálašvuođain ja eahpesihkkarin das mo galget hálddašit.

Fuonit ovttasbargu ja oktavuotta - váilevaš oktasaš práksis ja go lea sierramielalašvuohta das mo giedahallat ráfehivuođa, riidduid, givssideami ja olgušteami, de dat dagaha riidduid ja frustrašuvnna bargiidjoavkkus.

Unnán mokta ja bargoillu - go vásiha ahte ii lihkestuva dagahit dorvvolaš birrasa, de massá movtta ja beroštumi.

Sivalašvuohta ja frustrašuvdna - ollu bargit soitet dovdat heajos oamedovddu go eai leat doarjalan dahje suodjalan mánáid ja nuoraid doarvái bures.

Váikkuhusat ovttaskas bargiide

Vásihit fámuhisvuođa ja váibbasvuođa - go dávjá gártá dilálašvuođaide gos leat riiddut, loavkideamit, givssideami ja ráfehivuohta doarjaga dahje reaidduid haga, dat čuohcá ovttaskas olbmui. Bargit masset kontrolla ja autoritehta mánáiguin ja nuoraiguin deaivvadeamis.

Váilevaš luohttamuš mánáin, nuorain ja fuolaheddjiin - bargit geat eai seagut givssideapmái masset áktejumi ja luohttamuša - sáhttet oažžut váidalusaid. Dat vásihuvvo persovnnalaš vuoittáhallamin ja sáhtta dagahit eahpesihkkarvuođa virgerollas.

Stuorit riska ahte šaddet buozalmasjávkkamat ja “turnover” - ollu bargit dakkár birrasiin heavganit ja válljejit molsut dahje heaitit barggus.

Váikkuhusat organisašuvdnii

Heajos beaggin ja luohttevašvuohta lagasbirrasis - organisašuvdna mii ii giedahala riidduid, givssideami, loavkidemiid ja olgušteami buori láhkai adnojuvvo eahpesihkkarin.

Eanet váidagat ja áššit Stáhtahállddašeddjái ja Givssidanáittardeaddjái - eanet mánát, nuorat ja fuolaheaddjit diedihit ahte sis lea vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori mánáidgárde-, skuvla- dahje bargobirrasii. Organisašuvdna ferte golahit áiggi ja resurssaid áššemeannudeapmái, čuovvoleapmái ja raportteremii.

Fuotnun ámmátkultuvra - eahpečielga rollat, heajos jodiheapmi ja váilevaš oktasaš geavat dagaha ahte bargit barget iešguđetlágan vugiid mielde. Dát fuonida olles organisašuvnna ovdánavjolašvuođa.

Jodihanhástalusat - jodiheaddjit sáhttet massit visogova ja autoritehta jus eai gávdno čielga rutiinnat giedahallat iešguđetlágan negatiiva láhttema. Dán áittardeaddjit árvvoštallet duodalaš vuogádatmeattáhussan.

6) Omnimodealla ja searvedoaimmat

Omnimodealla reaidun searvadahttinbarggus

Mo mii sihkkarastit oktasaš ipmárdusa das mo olggušteapmi ja givssideapmi sáhtta álgit, ja mo oázžut oktasaš geavada eastadit ja bissehit givssideami?

Omnimodealla bokte áittardeaddjit háliidit juohkit dieduid álbmogiin dainna ulbmiliin ahte unnidit olggušteami, givssideami ja loavkidemiid. Servodagas lea guhká leamaš fuomášupmi givssideapmái ja olggušteapmái, muhto ii oru ahte váttisvuodat geahppánit.

Mii fertet gažadišgoahtit maid mii eat leat riehta ádden. Mánnga oktavuodas ja áššis vásihit áittardeaddjit ahte veahkki boahťa menddo manjit. Mánát ja nuorat ahkiduššet mánáidgárddis ja heitet skuvllas dannego ii leat oadjebas leat luohkkálanjas, skuvlabusses dahje bottus. Váttisvuodat sturrot ja šaddet mánnggadáfot. Jávkan lassána, ja orru lossat ja hástaleaddji olahit fas dorvvolaš ja buori mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrasa.

Omnimodealla vuodđoprinsihppa lea ahte ferte sihkkarastit buoret áddejumi dáid hástalusaid ollislašvuhtii. Dárbbasat áddejumi dasa ahte makkár proseassat sáhttet dagahit ahte muhtumat šaddet olggobeallai, seammás go

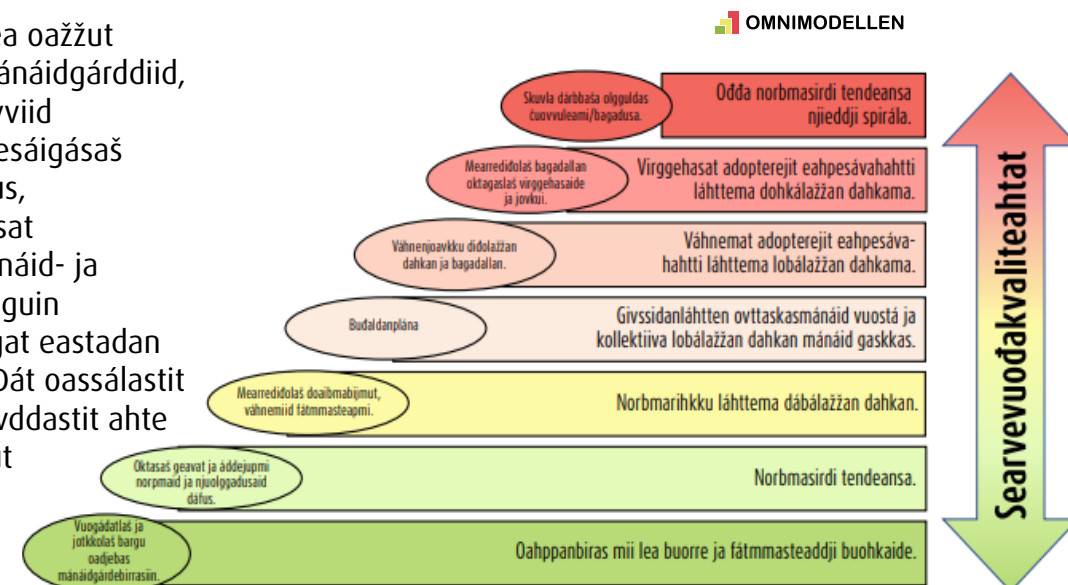
fertet geahčadit maid mii konkrehta sáhttit bargat eastadan dihtii ja divvun dihtii. Ferte buohtagaid bargat ovddidemiin, eastademiin, bissehemiin ja doarjagiin. Dát čilgejuvvo Omnitráhpás.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/omnitrappa/>

Man láhkai sáhttit árrat fuomášit go lea juoga negatiiva dáhpuhuvvamiin mánáideamet ja nuoraideamet gaskkas?

Okta guovddášáhta Omnimodeallas lea "negatiiva gárgidantráhppá". Omnimodealla tráhppa čilge mii dáhpuhuvvá juohke ceahkis, ja mo dorvvolaš ja buorre bajásšaddanbiras vuolimus ceahiin sáhtta šaddat dorvvuhis bajásšaddanbirasin dađi guhkkelebbui olle tráhpá bajás. Tráhppa govvida mii dáhpuhuvvá go unna signálat jo nuppi ceahkis eai fuomášuvvo. Dat sáhtta ovdamearkka dihte álgit dainna ahte soames skužista go muhtin oahppi vástida boastut, soames mearkkašahťa ahte nuppis lea boasttu mearka buvssain – áššit mat orrot leamen hui smávva. Jus rávesolbmot eai leat dan mađe áicilat ahte fuomášit smávva kommentáraid, geahčastagaid ja eará láhttemiid, ja veahkehit mánáid ja nuoraid dakkaviđe, de dat sáhtta jođánit ovdánit negatiivva guvlui.

Hástalus ovddosguvlui lea oázžut gielddaid/suohkaniid, mánáidgárddiid, skuvllaid, valástallanservviid jurddašit ollislaš ja guhkesáigásaš implementerema barggus, ipmirdit makkár proseassat dagahit olggušteami mánáid- ja nuoraidjoavkkuin, ja maiguin rávesolbmot fertejit bargat eastadan dihtii ja bissehan dihtii. Dát oassálastit fertejit ieža vásihit ja dovddastit ahte leat iežaset miellaguottut ja láhttenvuogit mat mearkkašit juoidá mánáide ja nuoraide.

Ođđa neahttasiiddut – eangalasgillii ja sámegillii jorgaluvvon

Omnimodealla gávdno dál sihke eangalasgillii, davvisámegillii ja girjedárogillii

<https://omnimodellen.no/sme/>
<https://omnimodellen.no/en/>

Omnimodealla lea jurddašanvuohki mas leat iešguđetlágan bargoneavvut ja mállet. Dat veahkeha min áddet searvevuoda mearkkašumi dorvvolaš ja buorre bajásšaddanbirrasis.

OMNIMODEALLA
 – OVTTAS MII DUDDJOT SEARVEVUODA

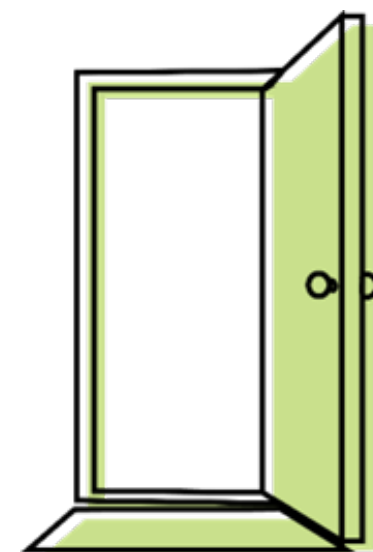
The Omnimodel is a mindset with various tools and models. It helps us understand the importance of community in a safe and good upbringing environment.

OMNIMODEALLA
 – OVTTAS MII DUDDJOT SEARVEVUODA

Šielbmánjuolggadusat

Go ollu olbmot leat čoahkis ovttá báikkis, de fertejit leat čielga ja buorit rámmat dasa mo galgá láhttet nu ahte lea buorin sihke alccet, earáide ja olles searvevuhtii. Dát rámmat gohčoduvvojit dávjá njuolggadussan. Lea stuora hástalus go lea menddo unnán áddejumi ja heajos eaiggátvuohťa dákkár njuolggadusaide. Ovdamearkka dihte leat hui ollu mánát ja nuorat geat eai dieđe mii čuožžu gieldda/suohkana dahje fylkkagieldda skuvlaortnetnjuolggadusain. Čoavdda lea gávdnat buori vuogi oahpahit ja oázžut sin dovdat eaiggátvuoda buorre, dorvvolaš ja diehttevaš njuolggadusaide. Omnimodeallas mii gohčodit dán šielbmánjuolggadussan.

Makkár njuolggadusat gustojit go don rasttildat šielbmá?
Šielbmánjuolggadusat – go dat ráhkaduvvojit ovttas ohppiiguin, bargiiguin ja fuolaheddjiiguin – leat vuodđun dorvvolaš, searvadahtti ja dearvvašvuodaovddideaddji oahppanbirrasii mii doarju ohppiid loaktima ja ovdáneami.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/dorstokkregler-a-sette-standard-for-felleskapet/>

Gii sáhtta veahkehit?

Mii leat guorahallan gielddaid/suohkaniid neahttasiidduid ja oaidnit ahte mángasiin ii leat doarvái buorre ja áigeguovdilis diehtajuohkin das maid mánát, nuorat ja fuolaheaddjit sáhttet dahkat dákkár gáibideaddji dilálašvuodain.

Áittardeaddjibálvalusa ulbmilin lea sihkkarastit ahte buot gielddain/suohkaniin ja Svalbárddas lea buorre ja áigeguovdilis diehtu dan birra maid mánát, nuorat ja fuolaheaddjit sáhttet dahkat go mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbiras ii leat doarvái buorre.

Mii ávžžuhat buot gielddaid/suohkaniid ja buot joatkkaskuvllaid ráhkadit buori visogova das makkár báikkálaš veahkkevárit gávdnojit!

Dá lea buorre ovdamearka: <https://www.senja.kommune.no/tjenester/skole/meld-fra-om-mobbing/>

Govvit ahte don leat eadnin dahje áhččin ovtta mánnái gii vásiha givssideami ja olggušteami skuvllas. Áiggut fitnat gieldda/suohkana neahttasiidduin ohcat dieđuid dan birra ahte maid sáhtát bargat.

- Mo dieđut leat oaidnit?
- Lea go álki dieđuid gávdnat?
- Oaččut go buot dieđuid maid dárbbasat?

Áittardeaddjit ávžžuhit dávjá riidočoavdinráđi (Konfliktrådet) ja Oapmahaččaid bagadanbálvalusa (Veiledningstjenesten for pårørende):

Riidočoavdinráđi birra (Konfliktrådet)

Riidočoavdinráđi lea stáhtalaš bálvalus mii fállá soabaheami vuohkin meannudit láhkarihkumiid dahje riidduid. Soabaheaddjit riidočoavdinráđis láhčtet dili čoahkkimiidda guoskevaš beliid gaskka. Riidočoavdinráđi lea nuvtá geavahit.

Riidočoavdinráđi čoahkkin sáhtta leat soabadančoahkkin, nuoraidstuorračoahkkin, heivehuvvon čoahkkin, čuovvolančoahkkin dahje eará čoahkkimat maid riidočoavdinráđi lágida.

Áigumuš lea ahte bealit gulahallama bokte sáhttet gávdnat buriid čovdosiid, leaš dal sáhka buhtadit dihto láhkarihkumiid, dahje máhcahit olmmošlaš oktavuodaid. Dat vuohki mii geavahuvvo gohčoduvvo máhchanproseassan.

Riidočoavdinráđis lea erenoamáš ovddasvástádus nuoraide geaiguin lea riido lágain, ja čadaha ránggáštusrievttálaš reakšuvnnaid mat gohčoduvvojit soabaheapmi riidočoavdinráđis, čuovvleapmi riidočoavdinráđis, nuoraidčuovvleapmi ja nuoraidránggášteapmi.

Manne riidočoavdinráđi?

Jus leat dahkan juoidá boastut, dahje jus soames lea dahkan juoidá dutnje mii ii dovdu buorre, de sáhtta čoahkkin riidočoavdinráđis leat buorre čoavddus.

Čoahkkima jodiha soabaheaddji gii ii váldde geange beali, son galgá veahkehit goappašagaid. Ii leat álo mihkkege man soabahit - muhto álo lea juoga man birra ságastallat.

www.konfliktraadet.no

Bagadanguovddáš oapmahaččaide

Leago dus soames geasa leat buorre ja gii lea gárrenmirkosorjavaš ja/dahje psyhkalaččat buohccán?

NKS veahkkeguovddáša oapmahaččaid várás eaiggáda Sanitetskvinnene (Dearvvašvuodadoallo-nissonat). Mii leat nátionála fáldat buohkaide geain lea soames lagas olmmoš geas lea gárrenmirkosorjjasvuohka ja/dahje psyhkalaš gillámuš. Davvi-Norgga guovddáš fállá doarjaga ja bagadallama buot agi oapmahaččaide Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus. Mis leat kánturbáikkat Álttás ja Bådadjos.

It dárbbas čujuhusa ja bargiin lea jávohisvuodabággu.

Loga eambbo min birra ja fáldagaid birra min ruovttusiiddus: <https://veiledningssenter.no/>

Háliidat go ságastallat soapmásiin? Váldde oktavuoda minguin telefonnas:

NKS Veiledningssenter Nord-Norge

Telefovna: 22 92 00 00

E-poasta: post.nnorge@veiledningssenter.no

World Anti Bullying Forum (WABF) 2025

<https://worldantibullyingforum.com/wabf-2025/>

Omniövddidanjoavku searvvai olles symposiain World Anti Bullying Forumis 2025, maid Stavanger Universitehta Oahppobirasguovddáš lágidii. Mii ovdanbuvttiimet modealla internationála gehččiide, engelasgillii, ja deaivvadeimmet ollu earáiguin geat maiddái barget givssideami vuostá.

<https://worldantibullyingforum.com/wabf-2025/detailed-program/detailed-program-friday-june-13/>

Deaivvadit mielhargiiguin olles máilmmis lea dehálaš ja ávkkálaš, sihke viiddidan dihte iežas perspektiivva, ja vai oaidnit man dehálaš dat bargu mii dahkko nationála dásis lea.

Duogázin konferánsii lei maiddái min mielhargiid dilli USA:s dál, gos leat bohtán garra čujuhusat ja garra ráddjehumit dasa maid sáhtta čállit, dadjat ja dutkat. Doahpagiid nugo mánggabealatvuohtha ja searvadahttin ii galgga šat geavahit, oktan ollu eará doahpagiiguin mat leat dehálaččat min fágasuorgái.

LYSEFJORDEN B:

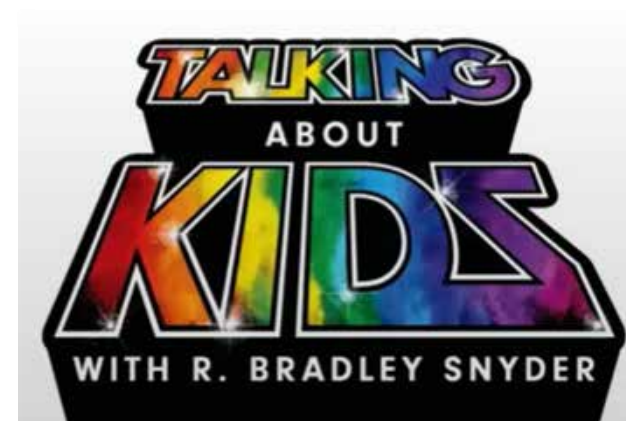
The Omni model – a mindset and tools that helps to create safe and good growing up environments

Chair: Geril Figschou (Anti bullying ombud in Finnmark county)
Co-Chair: Jon Halvdan Lenning (Anti bullying ombud in Troms county)

1. The Omni model – how complex theory on bullying can be simplified and made accessible across age groups, roles, and educational levels
Jon Halvdan Lenning (Anti bullying ombud in Troms county), Geril Figschou (Anti bullying ombud in Finnmark county)
2. The Omni staircase – both a result of research and a response to needs
Lasse Knutsen (Anti bullying ombud in Nordland county), Anita Lervoll (Secondary school ombud in Troms county)
3. Culture, locality, recognition and current affairs – implementation. The important keys for implementation in Fauske municipality
Elisabeth Maarnes (Omni consultant in Fauske municipality), Tonje Koskinen (Legal advisor in RKK Salten)
4. The contemporary challenges in modern upbringing environments – an empirical analysis of sustaining factors in troubled learning environments
Ann Tone Håkensen (Consultant learning- and upbringing environments Tromsø municipality)

Lea balddihahtti oaidnit mielhargiid riikkas maid mii dán rádjái leat atnán demokratiijan, čuožžut lávddis ja ballat makkár váikkuhusat bohtet sidjiide go servet WABF2025:ii. Seammás dat muittuha man rašši demokratiija lea. Jos mii galgat doalahit daid demokrátalaš árvvuid ja vuoigatvuođaid man ovdii olbmot leat rahčan nu mánga jagiid, de fertet mii maid leat mielas doarjut daid, eatge navdit daid diehttelassan. Sihke mánáidgárddiid rámmaplánas ja oahppoplána bajitoasis leat demokratiija ja mielháikkuheapmi dehálaš válđočuoggát, ja WABF vásáhusaid vuodul lea min mielas riektá muittuhit ahte dát bargu ferte leat guovddášis beaivválaččat min mánáidgárddiin ja skuvllain.

WABF:s lei Givssidanáittardeaddjis ja Nordlándda, Romssa ja Finnmarkku ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddjiin hui buorre čoahkkin Mánáidáittardeaddjiin, Mina Gerhardsen:in. Mánáidáittardeaddji hálidii gullat mo mii áittardeaddjin vásihit dili davvin - makkár hástalusaid mánát ja nuorat vásihit, ja mo mii bargat nannet dorvvolaš ja searvadahtti birra. Mii beasaimet maid ovdanbuktit Omnimodealla, ja mo dát modealla lea reaidun midjiide áddet ja meannudit mánggabealat áššiid ja jurddašit ollislaččat. Ovttas mii geahčadeimmet viidáset ovttasbarggu vejolašvuođaid, ja leat juo soahpan deaivvadit fas ja lonohallat vásáhusaid ja ángiruššat ovttas.

Romssa Givssidanáittardeaddji ovddastii Davvi Norgga guossin podkastas "Talking About Kids":

<https://youtu.be/lyaqCwJTkAM?si=1Wwhelftg8SEcFTz>

Dás sii ságastalle Norgga Givssidanáittardeaddjibálvalusa birra.

Goalmmát oassi:

Romssa áittardeaddjibálvalus ja ávžžuhusat bargui ovddosguvlui

Romssa áittardeaddjibálvalus vásiha buori doarjaga Fylkkadikki politihkkáriin bargamušainis. Árgabeaivvis oažžut mii buori čuovvuleami Fylkkasátnejodiheaddjis / Fylkkavárresátnejodiheaddjis ja politihkalaš čállingottis. Čađahuvvojit čoaččimat mánnošat gos áittardeaddjit mitalit bargguset birra ja čuovvolandárbu digaštallojuvvo. Áittardeaddjit háliidit erenoamážit deattuhit ahte Fylkkasátnejodiheaddji vuolggašii čoaččima Máhttoministariin mii čađahuvvui oktan givssidanáittardeaddjiin čalmmustahttin dihtii mo Romsa čaovdá mánáid ja nuoraid áittardeaddjibálvalusa. Erenoamážit čatnon dasa man dehálaš báikkálaš/guovlluguovdasaš čatnaseapmi ja kulturádejuvvo lea.

Golggotmánu 15. b. 2024 buvttii Oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddji ovdan jahkeraportta 2023/2024 fylkkadiggái, áššis 76/24. Mearrádus šattai:

Fylkkadikki mearrádus golggotmánu 2024: Fylkkadiggi vuostáiváldá Romssa ohppiid-, fidnoohppiid- ja givssidanáittardeaddji jahkeraportta 2023/24 ja áigu geahččalit vuhtiiváldit Ohppiid- ja givssidanáittardeaddji rávvagiid doaibma- ja ekonomiiaplána hábmemis áigodahkii 2021-2028.

Fylkkadiggi bivdá ahte Romssa ohppiid-, fidnoohppiid- ja givssidanáittardeaddji jahkeraportta 2023/24 sáddejuvvo gelbbolašvuoda váldolávdegoddái vai viidáset árvvoštallet daid njeallje rávvaga mat raporttas leat addojuvvon.

Dán jagi háliidit bivdit ášši 76/24 mearrádusa čuovvuleami. Dan seammás geardduhit dán guokte ávžžuhusa:

Ávžžuhus 1)

Áittardeaddjit bivdet fylkkadikki politihkkáriid bidjat johtui dakkár doaibmabijuid main lea ulbmil buorebut heivehit gielddaid/suohkaniid álbmotdearvvašvuodabarggu mánáide ja nuoraide. Nappo:

Ferte jođihuvvot árjjalaš álbmotčuvgehus searvevuoda mearkkašumi birra doppe gos olbmot ásset!

Dorvvolaš, buorre ja searvadahtti searvevuodaid huksemis lea buori muddui diehtujuohkimis sáhka. Politihkkárat, dutkit ja eará fagaolbmot fertejit oainnusmahttit odđa ja ođasmahttojuvvon máhtu ja dutkama dan birra ahte mii buktá buori oahppo- ja bajásšaddanberrasa mánáide ja nuoraide. Dát ferte dahkkot dakkár gillii ja vugiin ahte baktá BUOHKAID beroštumi, áddejumi ja sáhkkiivuoda. Dán sáhtá olahit earret eará dan bokte ahte Searvevuodakvaliteahtat šaddet mánáidgárddiid, SFO, skuvllaid ja oahppofitnodagaid váldovuoruhansuorgin.

Ávžžuhus 2)

Áittardeaddjit bivdet fylkkadikki politihkkáriid árvvoštallat áittardeaddjibálvalusa nu mo dat doaibmá dál, ja mii lea sávahahtti boahpteáiggis kvalitehta ja kapasitehta ektui.

Doaivut ahte dát raporta lea buktán gažaldagaid, smiehtamušaid ja várra maid dá muhtun odđa dieđuid. Atte midjiide máhcahagaid, buvttie jearaldagaid dahje refleksuvnnaid dáinna QR-kodain.

LEAT GO DON MÁNNÁ DAHJE NUORRA Romssas, ja leat go don gii it:

- dieđe geas sáhtát jearrat?
- duostta hupmat soapmásiin gean dovddat?
- leat ožžon veahki vaikko leat vaikko lea viggan mitalit muhtun rávisolbmuid?

Dalle galggat diehtit ahte Givssidanáittardeaddji guovttos veahkeheaba du

- Ringes munnuide telefavnii 904 76 498, Geavat min oktavuodaváldinskovi, geahča qr-koda
- Sádde dieđu Messengeris, Facebook-siidduid bokte, ja moai válde oktavuoda

Moai geat vástidetne, letne oahppi-fidnooahppi ja givssidanáittardeaddji guovttos Anita ja Jon-Halvdan. Munnos lea jávohisvuodageatnegasvuohta, ja moai veahkehetne gávdnat buriid ja siivos olbmuid geat sáhttet du veahkehit ovddasgavlui.